

1. ÚVOD

1.1. Z HISTORIE ÚČETNICTVÍ

Účetnictví, nazíráno z velmi obecného hlediska vytváření záznamů o hospodářské činnosti a obchodních transakcích, má tisíciletou historii spojenou s rozvojem obchodu a překonáváním nespolehlivosti lidské paměti. Informace účetního charakteru hrály důležitou roli například při soudním vymáhání dluhů. Nejstarší zprávy o soustavně vedených záznamech pocházejí z oblasti **Mezopotámie** asi tři tisíce let před Kristem. Jedná se o evidenci na hliněných tabulkách týkající se hospodaření chrámů a panovnického dvora i smluv mezi obchodníky. Najdeme v ní soupisy obětí, povinných dávek a jejich odvádění, záznamy o polním hospodaření a obchodních vztazích a vybraná **pravidla obchodování**. Citujme z Chammurabiho zákoníku: *Když velkoobchodník dá obchodníkovi (překupníku, agentovi) obilí, vlnu, olej a jiný statek k prodeji, tedy musí obchodník o tom dát stvrzenku velkoobchodníkovi. Po prodeji musí si od velkoobchodníka vyžádat potvrzení o úhradě dluhu za zboží penězi.*

Podobné záznamy existovaly také **ve starém Egyptě**. Zde se zapisovalo na papyrové svitky, později i na pergamen. Přesná pravidla pro **vedení účetních knih** byla stanovena **ve starověkém Řecku a zejména v Římě**. Účtuje se v deníku (adversarium) a v knize účtů (codex rationum). Příjmy se zapisují vlevo, vydání vpravo. To odpovídá i dnešní úpravě při zapisování v účtech peněžních prostředků. Účtují nejen chrámy, státní úřady a císařský dvůr, ale rovněž představitelé patricijských rodin. Hospodářské knihy byly podkladem pro vyměřování daní a předkládaly se státním cenzorům. V soudních sporech býval požadován totožný zápis výše dluhu respektive pohledávky u dlužníka a věřitele. Jako doklad lze uvést výňatek z řeči Ciceronovy z roku 67 před Kristem ve sporu o dlužných 50 000 sesterciů mezi občany Rosciem a Chaereou: *On (Chaerea), muž zajisté nejlepší, nadaný obzvláštní svědomitostí, snaží se užít při sporu svých knih jako svědků... Předloží-li on své účetní knihy, předloží je i Roscius. V knihách prvního bude tato pohledávka, ale v knihách druhého nebude... přiznává se (Chaerea), že nemá této pohledávky zapsány v knize příjmů a vydání, avšak tvrdí, že je patrna v adversáři... Jak to, když každý, kdo účetnictví zavedl, vždy měsíčně položky do knih převádí, že ty dopouštíš, aby tato pohledávka déle tři let ležela v adversáři?* Poznamenejme, že deník a kniha účtů, tzv. hlavní kniha, se používají v českém účetnictví i dnes.

V pozdním starověku a středověku dochází v účetnictví i v jiných oblastech hospodářského a kulturního života ke stagnaci. **Účetní praktiky** se však dále rozvíjejí **na Východě**, jak to nařizuje například i Korán: *Ó věřící, jakmile přejímáte dluh splatný v určité lhůtě, zapište to. Písař má to podle nejlepší znalosti zapsat. Dlužník musí mu to beze lsti diktovat. Přivolejte k tomu dva svědky z vás. Neodkládejte zapsat dluh ať velký nebo malý, udejte lhůtu jeho splatnosti.* Pod vlivem arabských dobyvatelů je povinnost bankéřů a obchodníků vést účetnictví stanovena a definována soudními rozhodnutími a posléze zákonem ve dvanáctém století **ve Španělsku**. Na vysoké úrovni je účetnictví od třináctého století **v Itálii** v důsledku čilého obchodního ruchu a souvisejícího rozvoje bankovní činnosti. Peníze se stávají kapitálem, který lze účelně a se ziskem investovat, což přináší nutnost srozumitelných a úředně ověřitelných zápisů o jejich pohybu. Nejstarší dochovanou účetní knihou z té doby je část florentinské knihy bankovní společnosti z roku 1211.

V záznamech kupce z Florencie z roku 1279 se objevují věcné a výsledkové účty, to jest takové, které zachycují stav majetku a závazků a operace ovlivňující budoucí zisk nebo ztrátu. V janovských knihách z přelomu 13. a 14. století nacházíme **počátky podvojného účetnictví**. Můžeme je charakterizovat tak, že se každá hospodářská operace projevuje dvěma důsledky a dvojím zápisem v knize účtů. Na majetek se díváme nejen z hlediska formy, ale též z hlediska vlastních a cizích kapitálových zdrojů jeho financování. Podvojný účetnictví není jednorázovým vynálezem, vyvíjelo se postupně v řadě míst. Ve čtrnáctém století se souběžně začíná uplatňovat jednoduché účetnictví v souvislosti s aplikací církevního práva, které například nedovolovalo počítání úroků z kapitálu. Tento přístup redukuje počet hospodářských operací, o nichž se účtuje, i způsob účtování.

Za první soustavný a teoreticky fundovaný výklad elementárních účetních pravidel s důrazem na podvojný zápis je považován jeden z traktátů neboli kapitol matematické učebnice *Summa de arithmetica, geometria, proportii et proportionalita*, jejímž autorem je řádový bratr, minorita **Luca Pacioli**. Práci na knize zahájil při svém pedagogickém působení na univerzitě v Perugii v roce 1477, dokončuje ji roku 1493 a o rok později je dílo vytištěno v Benátkách. Pacioli (1445-1516) vystřídal jako profesor matematiky několik italských univerzit, kromě Perugie například Milán, Bolognu či Neapol. V Miláně se seznámil s Leonardem da Vinci. Pomáhá mu s výpočty kubatur pro jezdeckou sochu vévody Sforzy, zatímco Leonardo ilustruje další odbornou knihu Pacioliho nazvanou *Divina proportione*.

Summa byla podruhé vydána roku 1523. **Traktát o účetnictví** je pod názvem *Tractatus XI. particularis de computis et scripturis* zařazen v oddíle věnovaném užití matematiky v obchodním životě. Matematická část knihy upadla v zapomenutí, avšak traktát o účetnictví se stal známým a vytvořil vědomostní základ této disciplíny. Obchodníci a účetní si jej v průběhu staletí předávali, upravovali a pozměňovali pro svoje potřeby, takže jméno Pacioli se postupně vytratilo. Původní *Summa* byla znovu objevena v archivu roku 1869 profesorem matematiky Lucinim při hledání podkladů k přednášce pro milánskou akademii účetních.

Citujme vybraná pravidla podvojného účtování ze zmíněného Pacioliho traktátu: *Kdo chce poznat řádně, což je třeba předpokládat, jak se správně vede hlavní kniha se svým deníkem, musí pozorně sledovat všechno, co bude řečeno. A aby byl dobře pochopen postup, představíme si někoho, kdo začíná obchodovat. Jak má pokračovat řádně ve vedení svých účtů a zápisů, aby se zkrátka každá věc octla na svém místě... A tak si uvědom, že musíš ze všech položek zapsaných v deníku napsat dvě položky v hlavní knize, a to jednu na straně Má dáti a druhou na straně Dal... Z toho pak povstává předvaha, kterou lze z knihy sestavit. V jejím srovnávacím čísle musí být v Má dáti tolik, kolik je v Dal. Když jsou sečteny všechny položky zapsané v Má dáti, i kdyby jich bylo na každém listu 10 000, a stejně tak se sečtou ty položky, které jsou zapsány na straně Dal, musí být jedna suma tolik, kolik je druhá, jinak by to dokazovalo, že v uvedené hlavní knize je chyba... Po všech jiných položkách následuje účet zvaný Zisk a Ztráta, nebo chceš-li Užitek a Škoda, nebo Výdělek a Prodělek podle toho, jak mu v které zemi říkají, ve kterém se musí všechny ostatní účty tvé hlavní knihy zůstatkem vypořádat, říká se: musí být v rovnováze (v bilanci). A tuto položku není třeba zapisovat do deníku, stačí, když je jen v hlavní knize, protože má zde svůj původ ve věcech vykazujících přebytky nebo úbytky na stranách Má dáti nebo Dal... Celý traktát přeložený do češtiny je součástí knihy [2].*

Z vývoje účetnictví po Pacioli lze zmínit dobu vlády Ludvíka XIV. v **17. století ve Francii**, kde se objevují první povinné **účetní výkazy** s dvouletou periodou shrnující podklady z účetních knih. Do té doby se účetní knihy uzavíraly, až když byly popsané. Dnes jsou roční účetní výkazy základními výstupy z účetnictví. Se vznikem akciových společností (za první je považována holandská Východoindická společnost založená v roce 1602) se rozvíjí účtování o kapitálových vkladech a vzniká potřeba nezávislého ověření účetnictví s cílem ochrany vlastníků společností a věřitelů. Jsou to počátky vnější kontroly účetních výkazů nazývané v současné době auditem.

V **19. a 20. století** se vyvíjejí různé způsoby oceňování majetku, postupy pro jeho odpisování, časové rozlišení realizovaných nákladů, výnosů a peněžních toků, zavádějí se účetní fondy. Účetnictví už neslouží jen vnitropodnikovým potřebám, ale stává se významným poskytovatelem informací o finanční situaci podniku pro externí zájemce a zdrojem podkladů pro státní daňovou administrativu. Začíná se uplatňovat **regulace účetnictví** ze strany státu a profesních organizací. Ve druhé polovině dvacátého století nacházejí použití v účetní praxi počítače. Toto období je charakteristické úsilím o harmonizaci účetního výkaznictví v rámci užších či širších zeměpisných nebo politicko-hospodářských celků. V souvislosti s globalizací světové ekonomiky byl zahájen dodnes trvající proces tvorby mezinárodních účetních standardů.

1.2. VÝVOJ NA ČESKÉM ÚZEMÍ

Zastavme se u důležitých momentů z historie účetnictví na českém území. **Nejstarší záznamy** jsou provedeny v soustavě jednoduchého účetnictví. Byla vybudována pro potřeby evidence zemských a říšských příjmů a vydání **za panování Karla IV.**, který po roce 1346 pozval do Čech italské odborníky. Významnou památkou jsou *Purkrabské účty novohradského panství za fiskální pololetí 1390-91*. Jedná se o záznamy příjmů a vydání rožmberského panství v Nových Hradech na Jindřichohradecku. Zápisy jsou v latině a římských číslicích, účtuje se v pražských groších. Dodejme, že účetní doklady jsou často jediným zdrojem informací v historickém výzkumu. Lze zmínit záznam o vyplacení peněz a darování domu mistru Mikuláši z Kadaně, který datuje vznik orloje na Staroměstské radnici v Praze do roku 1410. Praxe podvojného vedení účetnictví proniká do Čech v době panování Rudolfa II. s příchodem italských obchodníků, avšak od první čtvrtiny 17. století až do roku 1918 používaly země Koruny české v hospodářské oblasti účetnictví podle německých vzorů a ve státní správě od roku 1762 do roku 1954 kamerální účetnictví.

Jedním z prvních výkladů účetních pravidel v Čechách je traktát *O pořádném děláni počtů*, jehož autorem je jezuitský ekonom **Kryštof Fischer** (1611-1680). Text je součástí jeho dvoudílné publikace *De oeconomia suburbana* (český překlad [17]). Autor shrnul teoretické a praktické zkušenosti ze správy panství řádu Tovaryšstva Ježíšova prováděné na různých místech, například v Kostelci nad Orlicí. V knize jsou tabulky se vzory pro zapisování příjmů, vydání a evidence majetku a návody k jejich tvorbě. Citujme: *A tak pokračuje dále Počtář i v jiných titulích příjmu, níže v způsobu děláni ročních počtů postavených, kdežto když se všichni titulové vyčtou nového příjmu, klade se Summa N.N. Přidává se k tomu předešlého měsíce pozůstalost aneb restancý. Podobným způsobem podle obyčejných titulů pokračuje se v vydání... Když vyčtení a porovnání budou, ... má se jejich Summa skrze přidání neb addycý složiti, a ta se odejme od Summy příjmu, a N.N. Restancý pozůstávající se jmenuje. Znamenej, že tato restancý tak sprostě postavená,*

Pána, Registrátora, a potomků paměť velice zmotá. A protož jisté věci od nejistých oddělití se musejí; a nejprv sice postaviti se má, co jest pozůstalo peněz na hotově; podruhý, noví dluhové šenkýřek a krčmářů s jejich jmény a příjmění, a s summou toho mají se přiložiti, potřetí, co poddaným zapůjčeno, a dluhové v stálém platu, neb běžným, vysloviti se musejí.

Počátky vysokoškolské výuky účetnictví se datují k roku 1806, kdy se účetní problematika začala přednášet na Českém stavovském polytechnickém ústavu v Praze v rámci jiných předmětů (matematika, stavitelství, hospodářská věda, lesnictví). V roce 1830 je ustavena katedra státního účetnictví na právnické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity, od poloviny 19. století se výuka rozšiřuje do dalších škol. Tehdejší učebnice se staly základem české účetní terminologie. V roce 1919 vzniká Vysoká škola obchodní v Praze, což je podnětem pro rozvoj účetnictví jako vědní disciplíny. Účetnictví se dále přednáší i na pražské technice, která je od roku 1920 pod názvem České vysoké učení technické svazkem několika vysokých škol. V roce 1953 je založena Vysoká škola ekonomická v Praze, která se stává hlavní základnou výuky účetních disciplín.

K významným jedincům se zásluhami o účetní teorii a pedagogiku patří **otec a syn Kheilové**. *Karel Petr Kheil* (1817-1881) byl známou osobností hospodářského a kulturního života druhé poloviny 19. století. Roku 1858 vytvořil systém pro vedení podvojného účetnictví v deníku a hlavní knize. Jím navržené postupy byly aplikovány v českých průmyslových podnicích, od roku 1870 po drobných úpravách rovněž v zemědělství. Syn *Karel Petr Kheil mladší* (1843-1908) vyučoval na pražských školách včetně obchodní školy jeho otce. V roce 1875 si otevírá vlastní obchodní školu a v roce 1888 začíná přednášet účetnictví jako docent na pražské technice. Z jeho odborných publikací jmenujme *Jednoduché účetnictví s ohledem na ustanovení zákonná* nebo *Materialie ku podvojnému účetnictví*. Překládal ekonomickou literaturu a sestavoval slovníky, například *Německo-český slovník názvů zboží obchodního spolu s ohledem na názvosloví latinské* a *Obchodní korespondence v řeči české a německé*. Významný je také jeho přínos pro historii účetnictví. Prokázal, že před vydáním Pacioliho *Summy* sepsal roku 1458 pojednání o obchodní nauce a účetnictví Benko Kotrulič z Dubrovníka. Roku 1894 přeložil Kheil do češtiny Pacioliho traktát o účetnictví, ovšem dílo nikdy oficiálně nevyšlo. Zkušební otisky se s literární pozůstalostí dostaly do londýnské knihovny Institutu certifikovaných účetních Anglie a Walesu, poté co české instituce nebyly ochotny uhradit Kheilově vdově přijatelnou cenu za hodnotnou sbírku rukopisů a tisků z dějin účetnictví včetně tří výtisků Pacioliho *Summy*.

Historickou exkurzi zakončíme úsměvným pohledem spisovatele Vladimíra Neffa na počátky vzdělávání dívek v účetnictví v 19. století v Čechách ([14], str. 110-111): *Prvního února pak roku šedesátého devátého Bětuše, umdlévajíc hrůzou nad odvážností svého počinu, ve společnosti dvou děvčat, jež hodný Náprstek sehnal dohromady, vstoupila poprvé do bytu pana Josefa Vykoukala, profesora na soukromé obchodní škole v Růžové ulici, a tam, za asistence staré paní Vykoukalové, jež pletouc punčochu, hlídala syna i jeho žáčky, pustila se do světa, do něhož žádná dívčí noha v naší zemi dosud nevzkročila, do světa aktiv a pasív, knih hlavní, pokladní, úvěrní a zboží, do světa kont, účtů, příjmů a vydání. Jsouc ducha suchého, precizního, našla v tom veliké zalíbení a pan Vykoukal s ní byl spokojen jak náleží. Docházela pak do dalších hodin přesně, přesně platila pětadvacet krejcarů týdně, a o devět měsíců později, prvního listopadu, stejně jako obě její spolužačky, s tlukoucím srdcem přijala od pana Vykoukala vysvědčení, na němž bylo napsáno přeskvostným kaligrafickým písmem, že slečna Bětuše Váchová, narozená a tak dále, navštěvovala soukromý běh účetnictví jednoduchého i podvojného s prospěchem výtečným a svrchovaně si osvojila všechny vědomosti, jež ku vedení knih obchodních nezbytné jsou.*

1.3. FUNKCE ÚČETNICTVÍ

Termín **účetnictví** lze dnes chápat v různém významu. Je to **vědní disciplína**, která se zabývá kvantifikací ekonomických jevů v peněžním vyjádření s cílem shromažďovat, zaznamenávat, oceňovat, prezentovat a interpretovat výsledky minulých událostí a napomáhat tím budoucímu podnikatelskému rozhodování. Předmětem teoretického zkoumání jsou různé účtové systémy a postupy a snaha budovat je tak, aby bylo docíleno věrného obrazu finanční a majetkové situace podniku. Podnikem rozumějme ve shodě s publikací [2] soubor věcí, osob, práv a povinností vytvářející organismus, jehož cílem je prospívat na základě svých výkonů, ale který může též upadat, případně zaniknout.

Předmět účetní vědy můžeme shrnout do několika relativně samostatných částí:

- vymezení základních účetních kategorií (například aktiva, pasiva, náklady, výnosy),
- teorie bilancí, to jest přehledů o majetku a zdrojích financování podniku,
- standardizace výstupů z účetnictví (účetních výkazů),
- teorie účtů, účetních knih a účetních soustav,
- teorie oceňování majetku a závazků,
- manažerské a nákladové účetnictví,
- analýza historického vývoje a perspektiv.

Pod pojmem účetnictví se dále skrývá i **praktická činnost**, tedy zaznamenávání konkrétních hospodářských operací v určitém podniku v rámci předepsané metodiky. A konečně účetnictví může v neposlední řadě reprezentovat **soubor výsledků této činnosti** v podobě zápisů v účetních knihách a v účetních výkazech. Lze také říci, že účetnictví je **jazyk podnikatelské komunikace**.

Praxe prokázala funkčnost a opodstatnění různých účetních soustav. **Podvojný účetnictví** je považováno za nejstarší a zároveň univerzální účetní soustavu. Jeho historický vývoj byl nastíněn v kapitole 1.1. Zachycuje všechny hospodářské operace, každou prostřednictvím dvou důsledků, a lze jej přizpůsobit každé organizačně právní formě podniku. Základní účtovací pravidla tohoto systému vytvářená v průběhu dějin trvají dodnes, mění se jen formy a technika vedení účetnictví. Podrobný výklad podvojnýho účetnictví je obsahem následujících kapitol. **Kamerální účetnictví** pocházející z doby Marie Terezie se v českých zemích používalo do roku 1954, kdy skončilo nařízením ministerstva financí. Tato účetní soustava je zaměřena na sledování peněžních toků, to jest příjmů a výdajů podniku. **Jednoduché účetnictví**, jehož počátky ve 14. století byly rovněž stručně zmíněny, eviduje zejména hospodářské operace, týkající se peněžních toků, závazků a pohledávek. V České republice je od roku 2004 nahrazeno daňovou evidencí. Více o kamerálním a jednoduchém účetnictví se lze dočíst v knize [2].

Každá účetní soustava plnila a plní různé úkoly, které můžeme shrnout do těsně souvisejících funkcí účetnictví. **Funkce registrační** spočívá ve vytváření účetních záznamů, dříve do tištěných knih, dnes na elektronická média. Původně se evidovaly pouze dluhy a pohledávky, dnes veškeré hospodářské operace v podniku. Tyto záznamy představují archív podnikového dění, který je pramenem informací pro vlastníky nepodílející se přímo na řízení podniku, důležitým podkladem manažerů pro plánování a rozhodování uvnitř podniku, zdrojem pro srovnání podniků v rámci jednotlivých odvětví nebo regionů, ale také například pro vyměření daní a důkazy v soudních sporech.

Funkce kontrolní umožňuje hodnocení podnikového managementu na základě porovnání účetního a skutečného stavu majetku a závazků. **Funkce informační** souvisí s tím, že účetnictví poskytuje informace o majetkové a finanční situaci podniku interním i externím zájemcům.

Interní zájemci jsou

- vlastníci podniku,
- podnikové vedení a manažeři,
- zaměstnanci podniku.

Externí zájemci patří do několika skupin:

- věřitelé (dodavatelé materiálu a služeb, peněžní ústavy, státní orgány aj.),
- odběratelé podnikových produktů,
- burzovní makléři, finanční analytici a daňoví poradci,
- potenciální investoři uvažující o vložení finančních prostředků do podniku,
- konkurenční podniky,
- vláda a její orgány kvůli zpracování státní statistiky a řízení finanční a daňové politiky státu,
- veřejnost v daném regionu, pro kterou podnik představuje pracovní příležitost, apod.

Následující text je zaměřen na **finanční účetnictví** zajišťující soubor informací o podniku jako celku a o jeho vnějších vztazích. Tyto údaje jsou prostřednictvím oficiálních výstupů, účetních výkazů, dostupné i externím uživatelům. Ve vyspělých zemích je finanční účetnictví více či méně regulováno zákonem. Tok informací finančního účetnictví lze symbolicky naznačit ve schématu REALITA → ÚČETNÍ DOKLADY → ÚČETNÍ KNIHY → ÚČETNÍ VÝKAZY.

Naopak **manažerské (vnitropodnikové) účetnictví** poskytuje informace o strukturách a vztazích uvnitř podniku zejména pro potřeby vnitropodnikového řízení. Spočívá v nákladovém účetnictví (zahrnujícím např. kalkulace cen výrobků) a v řešení různých rozhodovacích úloh v souvislosti s politikou podniku v oblasti výroby a prodeje, financování, marketingu či výzkumu a vývoje. K řešení problémů se někdy používají matematické metody převážně z oblasti statistiky nebo operačního výzkumu.

Reálné dění v podnicích představují jejich hospodářské operace. Po zdokumentování účetním dokladem (faktura, výpis z bankovního účtu aj.), vstupují jako účetní případy do účetních knih. Souhrn údajů z těchto knih je obsažen v přehledech zvaných účetní výkazy. V příštích kapitolách budeme postupovat v obráceném sledu. Nejprve se seznámíme s položkami účetních výkazů, pak s druhy účetních knih a s tím, co a jak do nich zapisujeme a jak kontrolujeme správnost zápisů. Pozornost budeme věnovat rovněž oceňování majetku a závazků, tedy metodám pro stanovení finančních částek, o nichž se účtuje. V ilustračních řešených příkladech nahlédneme odraz reality v účetnictví, to znamená účtování konkrétních hospodářských operací.

Základním úkolem účetnictví je podání pravdivého a věrného obrazu o hospodaření podniku prostřednictvím úplných, objektivních, průkazných, srovnatelných a srozumitelných informací. Vytváření tohoto obrazu (*true and fair view*) nespočívá v pouhém zaznamenávání do účetních knih, nýbrž ve správném posuzování jednotlivých účetních případů a také ve schopnosti využít minulých údajů pro současné a budoucí rozhodování. Jak je uvedeno v prvním dílu publikace [3], je možno účetnictví považovat za *stetoskop, jímž sledujeme tep firemního života, podle zjištěných příznaků stanovujeme diagnózu a správnými rozhodnutími předcházíme nemocem, popřípadě vzniklé neduhy účinně léčíme*.

2. MAJETEK PODNIKU

2.1. DVOJÍ POHLED NA MAJETEK

K pojetí majetku v účetnictví nás dovede motivační příklad. Uvažujme mladý manželský pár, který si pořizuje svůj první malý byt. Ten je k prodeji za 700 000 Kč a je možné přikoupit garáž za 200 000 Kč. Manželé mají našetřeno 300 000 Kč, dalších 200 000 Kč dostali darem od rodičů. Částku 500 000 Kč čerpají ze stavební spořitelny, z toho naspořených 250 000 Kč a 250 000 Kč formou úvěru. Před koupí bytu a garáže si udělali přehled svých finančních prostředků.

Forma majetku		Zdroj majetku	
Peníze	1000 000	Vlastní úspory	550 000
		Dar od rodičů	200 000
		Úvěr	250 000
Celkem	1000 000	Celkem	1000 000

Po koupi bytu, garáže a zařízení bytu v hodnotě 100 000 Kč si udělali nový přehled majetku.

Forma majetku		Zdroj majetku	
Byt	700 000	Vlastní úspory	550 000
Garáž	200 000	Dar od rodičů	200 000
Zařízení bytu	100 000	Úvěr	250 000
Celkem	1000 000	Celkem	1000 000

Vidíme, že tabulky zobrazují majetek manželského páru nahlížený ze dvou pohledů – o jaký majetek se jedná a čím byl financován. Majetek evidovaný podle formy se v účetnictví nazývá **aktiva**, zdroje financování majetku se nazývají **pasiva**. Majetkem podniku budeme dále rozumět souhrn prostředků, které podnik používá ke své hospodářské činnosti. Přehled stavů aktiv a pasiv konkrétního podniku k určitému datu se nazývá **rozvaha** (balance). V rozvaze nastává bilanční rovnost, to jest součet finančních ohodnocení aktiv se rovná součtu finančních ohodnocení pasiv.

Rozvaha je prvním z účetních výkazů, které jsou oficiálními výstupy z účetnictví. Podniky ji sestavují k datu svého vzniku (den zápisu do obchodního rejstříku) a periodicky vždy na začátku a na konci účetního období. Základním účetním obdobím je jeden rok. Rozvaha sestavená ke konci hospodářského roku bývá součástí výroční zprávy podniku. Pro potřeby aktuální znalosti stavu majetku a závazků sestavují podniky i rozvahy se čtvrtletní, případně měsíční periodou. Rozvaha je sestavována i v mimořádných případech, jakými jsou změna vlastnických vztahů či právní formy podniku, ukončení jeho činnosti, živelní pohroma apod. Abychom se na tento účetní výkaz mohli podívat podrobněji, seznámíme se s jednotlivými druhy aktiv a pasiv, které jsou vymezeny vyhláškou [23] a českými účetními standardy pro podnikatele [21].

2.2. KLASIFIKACE AKTIV

Aktiva jsou vložené prostředky ovládané podnikem, které jsou výsledkem minulých událostí. Očekává se, že podniku přinesou budoucí ekonomický prospěch. Aktiva jsou v rámci činnosti podniku přeměňována v jiné aktivum (materiál ve výrobky, pohledávka v peníze), spotřebována ve formě nákladu (opotřebení budovy, úbytek zboží při prodeji) či případně použita k úhradě závazků. Aktiva rozeznáváme dlouhodobá a krátkodobá (oběžná). První skupina slouží podniku dlouhodobě, zpravidla v časovém horizontu delším než jeden rok. Jsou to položky majetku, které se postupně opotřebovávají a stárnou a v důsledku toho snižují svou hodnotu. Oběžná aktiva jsou určena k okamžité spotřebě nebo přeměně v peníze či jiné aktivum v časovém horizontu kratším než jeden rok.

Dlouhodobá aktiva se dělí na

- **dlouhodobý hmotný majetek** (DHM), což jsou například pozemky, dopravní stavby, budovy, dopravní prostředky, stroje a zařízení, stáda zvířat a trvalé porosty v zemědělství a lesnictví.
- **dlouhodobý nehmotný majetek** (DNM), kam patří software, nehmotné výsledky výzkumu a vývoje, patenty, licence, koncese, vydavatelská a autorská práva, emisní povolenky. Radíme sem i zřizovací výdaje neboli administrativní poplatky spojené se založením podniku (právní služby aj.) a goodwill, což je ocenění dobrého jména podniku. Určí se jako rozdíl tržní ceny a účetní ceny podniku, která je vytvořena jako souhrn individuálně přeceněných položek kupovaného majetku snížený o hodnotu převzatých závazků. Goodwill je zařazován do rozvahy kupujícího k datu převodu vlastnických práv k podniku.
- **dlouhodobý finanční majetek**, to jest aktiva, která podnik nepořizuje pro svou běžnou činnost, ale s cílem dosažení výnosu z investovaných volných finančních prostředků. Jsou to nakoupené cenné papíry určené k dlouhodobému držení (akcie jiných podniků, dluhopisy, vkladové listy aj.), poskytnuté dlouhodobé půjčky a úvěry, případně investice do drahých kovů a kamenů a předmětů z nich.

Oběžná aktiva zahrnují několik skupin. Jsou to

- **zásoby**, které mohou být buď nakoupené (zboží k prodeji, materiál pro výrobu, kancelářské potřeby, drobné hospodářské zvířectvo) či v podniku vyrobené (nedokončená výroba, výrobky, polotovary, příchovky zvířat).
- **pohledávky**, což znamená dlouhodobé nebo krátkodobé nevypořádané finanční nároky vůči odběratelům výrobků, zboží či služeb, které podnik prodává, nebo vůči jiným subjektům, dále poskytnuté provozní zálohy (na nákup služeb, zaměstnancům na cestovné aj.).
- **krátkodobý finanční majetek**, kam radíme hotovost v pokladně, peníze na bankovních účtech, šeky přijaté místo hotových peněz, poukázky na odběr zboží a služeb, ceniny (poštovní známky, kolky, stravenky) a dále cenné papíry určené ke krátkodobému držení, které mají dobu splatnosti kratší než jeden rok nebo jsou nakoupené za účelem obchodování. Mohou to být i vlastní akcie a dluhopisy držené povolenou dobu.

Poznámka A1. K DHM a DNM tvoříme **oprávky**, což jsou záporné položky v rozvaze, které postupně a trvale snižují hodnotu zmíněných aktiv a tím zachycují jejich opotřebení a stárnutí. Procesu tvorby oprav se říká účetní odpisování, odpisový plán si podnik tvoří sám. Neodpisují se pozemky, umělecká díla a sbírky. Kromě toho existuje daňové odpisování. Vzorce pro tvorbu daňových odpisů jsou obsaženy v zákoně o daních z příjmů, v české legislativě je povoleno buď

rovnoměrné nebo zrychlené odpisování. Daňové odpisy jsou jedním z podkladů při stanovení základu pro výpočet daně z příjmu.

Poznámka A2. Kromě opravek tvoříme k dlouhodobým i oběžným aktivům **opravné položky**. To jsou záporné částky v rozvaze, které snižují hodnotu majetku na přechodnou dobu například v důsledku poškození, dočasného poklesu cen či nejasnosti v očekávané úhradě pohledávky.

Poznámka A3. **Drobný hmotný majetek** jsou dlouhodobé předměty oceněné nižšími částkami (kalkulačky, nábytek aj.). Podnik je může zařadit do kategorie DHM a odpisovat nebo je zařadí do zásob a účtuje jejich jednorázovou spotřebu v okamžiku vyřazení z evidence.

Poznámka A4. Místo goodwillu je možné účtovat **oceňovací rozdíl k nabytému majetku**, který je tvořen porovnáním ceny podniku a souhrnu ocenění jednotlivých položek majetku z účetnictví prodávajícího po snížení o převzaté závazky. Na rozdíl od goodwillu je považován za DHM.

Poznámka A5. U dlouhodobého finančního majetku jsme zmínili akcie a dluhopisy. **Akcie** je majetkový cenný papír vyjadřující vlastnický podíl k akciové společnosti. Držitel alespoň 40% akcií, nedisponuje-li nikdo vyšším počtem, má ve společnosti rozhodující vliv, u držitele alespoň 20% akcií hovoříme o podstatném vlivu. Tito akcionáři se podílejí na řízení společnosti. Všichni akcionáři mají nárok na podíly na zisku zvané dividendy, pokud je společnost vyplácí, a na podíl na likvidačním zůstatku při zániku společnosti. **Dluhopis (obligace)** je cenný papír představující pro emitenta závazek. Po uplynutí doby splatnosti dluhopisu vyplácí emitent majiteli nejčastěji nominální hodnotu dluhopisu. U některých obligací inkasuje majitel v průběhu doby splatnosti periodické kupónové platby, jež jsou pro emitenta hrazenými úroky z úvěru tvořeného nominální hodnotou obligace. Emitentem dluhopisů často bývá stát, který tímto způsobem získává peníze například na odstranění povodňových škod či budování dopravní sítě.

Poznámka A6. Ve skupině pohledávek byly zmíněny poskytnuté provozní **zálohy**. Poskytnuté zálohy na nákupy dlouhodobého hmotného, nehmotného nebo finančního majetku se v rozvaze uvádějí pod dlouhodobým majetkem, poskytnuté zálohy na zásoby se uvádějí pod zásobami.

2.3. KLASIFIKACE PASIV

Základní kritériem pro rozdělení zdrojů financování je vlastnické hledisko, podle něj členíme pasiva na vlastní a cizí zdroje. Vlastním zdrojům se někdy také říká vlastní kapitál či jenom kapitál a za pasiva v užším smyslu považujeme pouze cizí zdroje.

Vlastní zdroje zahrnují

- **základní kapitál (ZK)**, který je finančním základem podnikatelské činnosti. Je to relativně stálá částka tvořená souhrnem peněžitých a nepeněžitých vkladů společníků do podniku a zapsaná v obchodním rejstříku. Minimální výši ZK, možnosti jeho navýšení a snížení a ručení vkladatelů za závazky podniku upravuje pro různé podnikatelské subjekty zákon o obchodních korporacích.
- **výsledek hospodaření**, jenž je základní ekonomickou kategorií a cílem podnikání. Představuje částku, kterou podnik vytěžil z vloženého kapitálu. Kladná hodnota se nazývá **zisk**, záporná se

označuje termínem **ztráta**. Výsledek hospodaření zjištěný na konci běžného účetního roku nese přívlastek **ve schvalovacím řízení**, neboť v následujícím účetním období bude schváleno jeho vypořádání. Zisk může být rozdělen ve formě dividend a podílů na zisku, ale v zájmu podniku je část si jej ponechat a posílit tak vlastní zdroje. Ztráta je uhrazena z dříve vytvořených vlastních zdrojů. Výsledek hospodaření nevypořádaný během jednoho roku od vykázání se převádí do dalších roků jako **nerozdělený zisk minulých let** respektive **nerozdělená (neuhrazená) ztráta minulých let**.

- **fondy ze zisku**, které vznikají přidělem z nerozděleného zisku. U zákonných fondů je povinnost jejich tvorby specifikována legislativou, příkladem je rezervní fond v akciových společnostech a společnostech s ručením omezeným či nedělitelný fond v družstvech. Tyto fondy se používají ke krytí budoucích ztrát. Statutární fondy ze zisku upravují podniky ve společenských smlouvách a ve svých stanovách. Dalším typem jsou **kapitálové fondy**, které představují vklady do podniku nenavyšující základní kapitál. Mohou být původu externího (přijaté dlouhodobé dary a dotace) nebo interního (oceňovací rozdíly z přecenění majetku).

Cizí zdroje členíme do dvou skupin:

- **závazky** reprezentují povinnost podniku postoupit svůj ekonomický prospěch druhé straně. Jejich vyrovnaní se realizuje peněžně, nepeněžními aktivy či protislužbou nebo náhradou za jiný závazek. Kapitalizace závazku znamená přeměnu dluhu ve vlastní kapitál, věřitel se tedy stává spoluvlastníkem podniku. **Dlouhodobé** závazky mají lhůtu splatnosti delší než jeden rok a slouží k financování rozsáhlejších investic do podniku (rekonstrukce, rozšíření podniku). Patří mezi ně dlouhodobé bankovní úvěry, podnikem emitované dluhopisy, dlouhodobé směnky k úhradě a dlouhodobé přijaté zálohy. **Krátkodobé** závazky mají být uhrazeny do jednoho roku a financují běžný provoz podniku. Kromě krátkodobých přijatých úvěrů, přijatých záloh a smének k úhradě jsou to závazky vůči dodavatelům (neuhrazené faktury) a jiným subjektům, zúčtované ale dosud neodvedené dividendy, daně, dávky sociálního pojištění a nevyplacené mzdy zaměstnanců.

- **rezervy** se na rozdíl od rezervních fondů tvoří z dosud nevykázaného zisku. Představují tedy část zisku záměrně zadrženu na krytí budoucích konkrétních i blíže nespecifikovaných rizik. Nelze je vytvářet libovolně, musí být zdůvodněny minulými událostmi nebo reálně očekávanými okolnostmi. Je možné považovat je za specifický typ závazku s neurčitou lhůtou splatnosti a odhadovanou výší. Povinnost tvorby některých rezerv je legislativně upravena. Důležitou roli hrají rezervy v pojišťovnictví.

Poznámka P1. **Tvorba základního kapitálu** závisí na typu podniku. U akciových společností je jeho výše určena jako součet účetních, to jest zpravidla nominálních, hodnot emitovaných akcií. V družstvech je ZK tvořen členskými vklady družstevníků. U společností s ručením omezeným, které jsou nejčastější formou podnikání, byl v roce 2014 povolen ZK v minimální výši 1 Kč. Rovněž u veřejných obchodních společností není tvorba ZK povinná.

Poznámka P2. Zakladatelé akciové společnosti se dohodnou na počtu a emisním kursu vydaných akcií a zveřejní výzvu k jejich upisování. Zájemci se zapíší na upisovací listinu a zaváží se akcie v předepsané lhůtě splatit. Na pasivech má tedy společnost upsaný základní kapitál a na aktivech pohledávku odpovídající výše vůči upisovatelům. V případě navýšení ZK je postup stejný. Pokud společnost prosperuje, může si dovolit prodávat nově vydané akcie za emisní kurs vyšší než je nominální hodnota. Rozdíl mezi prodejní cenou a nominální hodnotou se v tom případě nazývá **emisní ážio** a je považován za kapitálový fond.

Poznámka P3. Dlouhodobé **závazky** se stávají krátkodobými, pokud zbývá v okamžiku sestavení rozvahy do data splatnosti méně než jeden rok.

Poznámka P4. **Daň z přidané hodnoty** (DPH) je státem nařízenou přírážkou k ceně hmotných statků a služeb. Může být jak aktivem, tak pasivem. Je-li podnik plátcem DPH, v případě nákupu uhradí dodavateli celkovou cenu včetně daně a vyúčtuje nárok na vrácení daně jako pohledávku vůči státu (odpočet DPH). Hovoříme o DPH **na vstupu**. Naopak v případě prodeje inkasuje od odběratele celkovou cenu a má povinnost odvést DPH, která je účtována jako závazek vůči státu a nazývá se DPH **na výstupu**.

Poznámka P5. **Záporné aktivum** se stává pasivem. Kromě DPH to může být například goodwill nebo oceňovací rozdíl k nabytému majetku, dále oprávky a opravné položky.

2.4. PŘECHODNÁ AKTIVA A PASIVA

Kromě dosud vyjmenovaných kategorií existují ještě přechodná aktiva a pasiva. Patří mezi ně rozvahové **položky týkající se časového rozlišení**. Do rozvahy ke konci účetního období musí být zahrnuta veškerá aktiva a pasiva podniku k danému datu a v účetnictví mají být evidovány též s nimi spojené náklady a výnosy. Ovšem například u předplacených služeb se pohyb peněz děje v běžném účetním období zatímco čerpání služby, které je pro podnik nákladem, se realizuje až v období příštím. Vedle časového rozlišení zahrnuje tento typ aktiv a pasiv **dohadné položky** řešící problematiku pohledávek a závazků, k nimž nemáme k datu sestavení rozvahy účetní doklad, a tedy není potvrzena jejich přesná hodnota. Dále se podíváme na jednotlivá přechodná aktiva a pasiva podrobněji. Poznamenejme, že pojmy náklad a výnos, které budou v následujícím textu zmiňovány, jsou vyloženy v kapitole 3.

Přechodná aktiva obsahují

- **náklady příštích období**, což je například nájemné placené dopředu z hlediska nájemce nebo obecně jakékoli hrazené předplatné. Výdaj za službu se uskuteční v běžném účetním období, s ním související náklad, který představuje využití služby, se realizuje v období následujícím.
- **příjmy příštích období**, k nimž patří nájemné placené pozadu z hlediska pronajímatele, který poskytuje službu a účtuje výnos ve stávajícím účetním období, platbu přijme v budoucím období. Radíme sem i provedené, ale dosud nevyfakturované dodávky podnikovým odběratelům.
- **dohadné položky aktivní** neboli pohledávky prozatím neupřesněné výše uváděné v rozvaze v předběžně stanovené nebo odhadnuté hodnotě. Příkladem je pohledávka vůči pojišťovně, která ke dni tvorby rozvahy neposkytla doklad o výši poskytnuté náhrady nějaké škody, nebo výnosové úroky (z vkladů a poskytnutých úvěrů) nezahrnuté do bankovního vyúčtování za končící účetní období.

Přechodná pasiva jsou protějšky přechodných aktiv:

- **výnosy příštích období**, to jest nájemné placené dopředu z hlediska pronajímatele nebo obecně jakékoli přijaté předplatné. Nejprve obdržíme peníze, v následujícím období realizujeme výnos spočívající v poskytnutí předplacené služby.

- **výdaje příštích období**, jež zahrnují nájemné placené pozadu z hlediska nájemce. Ten čerpá ve stávajícím účetním období službu a účtuje náklad a až v příštím období příslušnou službu uhradí.
- **dohadné položky pasivní** představující závazky dosud definitivně neurčené hodnoty. Jedná se například o obdrženou dodávku hmotného aktiva nebo služby, k níž dodavatel zatím neposlal fakturu, případně o nákladové úroky (z přijatých úvěrů) nezahrnuté do bankovního vyúčtování běžného období.

Položky časového rozlišení mají konkrétní věcné vymezení, přesnou výši a známé období, jehož se týkají. V následujícím období se náklady příštích období převádějí do nákladů podniku, výnosy příštích období do výnosů a příjmy respektive výdaje příštích období se stávají změnami na peněžních prostředcích. Metodické postupy používané při časovém rozlišení podniky upravují ve svých interních předpisech. Kromě nákladů příštích období vztahujících se ke konkrétnímu nákladovému druhu (čerpání služby, úbytek aktiva, vznik závazku) se mohou do rozvahy uvádět **komplexní náklady příštích období**, souhrn různorodých nákladů, jež se vztahují k určitému účelu, například k přípravě a záběhu nové výroby. Dohadná položka aktivní je vlastně příjmem příštího období, u něhož nemáme potvrzenou přesnou výši. Dohadná položka pasivní odpovídá zatím pouze odhadovanému výdaji příštích období. Účtování o přechodných aktivech a pasivech naznačíme v několika příkladech.

Příklad 2.4.1. Časové rozlišení.

Schematicky lze účtování časového rozlišení znázornit následujícími tabulkami. Finanční částku X je možné rozložit i do více příštích období.

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
Výdaj	Náklad př. obd.	Náklad př. obd.	Náklad
X	X	-X	X

Tabulka 2.4.1 a) Náklady příštích období.

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
Náklad	Výdaj př. obd.	Výdaj př. obd.	Výdaj
X	X	-X	X

Tabulka 2.4.1 b) Výdaje příštích období.

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
Příjem	Výnos př. obd.	Výnos př. obd.	Výnos
X	X	-X	X

Tabulka 2.4.1 c) Výnosy příštích období.

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
Výnos	Příjem př. obd.	Příjem př. obd.	Příjem
X	X	-X	X

Tabulka 2.4.1 d) Příjmy příštích období.

Příklad 2.4.2. Dohadná položka aktivní.

Podnik utrpěl škodu na budově při povodni a jedná s pojišťovnou o náhradě. Před sestavením rozvahy ke konci roku má k dispozici pouze ocenění výše škody X, na které vytvoří opravnou položku (viz poznámka A2 v kapitole 2.2). V následujícím účetním období pojišťovna potvrdí náhradu škody ve výši $Y < X$. Podniku vznikne náklad $X - Y$ a účtuje následujícím způsobem:

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
Snížení hodnoty DHM (opr. položka)	Dohadná položka aktivní	Dohadná položka aktivní	Pohledávka vůči pojišťovně Y, náklad X-Y .
X	X	-X	

Tabulka 2.4.2. Dohadná položka aktivní.

Příklad 2.4.3. Dohadná položka pasivní.

Podnik nakoupil strojní zařízení, k němuž dosud nemá od dodavatele fakturu. Nabídková cena je ve výši X. V následujícím účetním období dodavatel fakturuje částku $Y > X$. Podnik navýší původní ocenění DHM hodnotou X o rozdíl $Y - X$ a účtuje následovně:

Období t	Období t	Období t+1	Období t+1
DHM (strojní zařízení)	Dohadná položka pasivní	Dohadná položka pasivní	Závazek vůči dodavateli Y, DHM Y-X .
X	X	-X	

Tabulka 2.4.3. Dohadná položka pasivní.

2.5. ROZVAHA

Rozvaha, jak jsme zmínili v kapitole 2.1, je soupis aktiv a pasiv konkrétního podniku k pevně stanovenému datu. Jejím úkolem je přehledně uspořádat jednotlivá aktiva a pasiva v peněžním vyjádření a poskytnout tak základ pro zhodnocení majetkové a finanční situace podniku. Pro dané účetní období představuje počáteční rozvaha ekonomický potenciál vstupující do hospodářské činnosti, konečná rozvaha naopak ukazuje stav tohoto potenciálu v závěru období a dosažený ekonomický prospěch či neprospěch. Názným způsobem sestavení rozvahy je T-forma, to jest tabulka, v níž na levé straně uvádíme aktiva a na pravé pasiva. Doporučená struktura rozvahy podle české legislativy v roce 2014 je uvedena v příloze 1 našeho textu. Ve zjednodušené podobě prezentujeme uspořádání aktiv a pasiv v rozvaze v následujícím příkladu. Každá položka aktiv a pasiv z naznačených skupin by byla doprovázena finančním ohodnocením v jednotné měně.

Příklad 2.5.1. Rozvaha v T-formě s členěním aktiv a pasiv podle kapitol 2.2 - 2.4.

Rozvaha podniku PPP ke dni dd. mm. rrrr

Aktiva	Pasiva
Dlouhodobá aktiva	Vlastní zdroje
dlouhodobý hmotný majetek	základní kapitál
dlouhodobý nehmotný majetek	fondy
dlouhodobý finanční majetek	výsledek hospodaření
Oběžná aktiva	Cizí zdroje
zásoby	závazky
pohledávky	rezervy
krátkodobý finanční majetek	
Přechodná aktiva	Přechodná pasiva
Celkem	Celkem

Poznámka R1. K dlouhodobému hmotnému a nehmotnému majetku uvádíme v rozvaze **záporné hodnoty oprávek** (viz poznámka A1 v kapitole 2.2). Analogicky zapisujeme **záporné opravné položky** (poznámka A2), pokud jsou vytvořeny k některým dlouhodobým či oběžným aktivům. Podle [23] se do rozvahy píše brutto, to jest původní hodnota aktiv, oprávek a opravné položky, a netto neboli snížená hodnota aktiv.

Poznámka R2. **Výsledek hospodaření** v pasivech je kladný, jde-li o zisk, nebo záporný v případě realizované ztráty. Ztráta se někdy uvádí kladným číslem na stranu aktiv, jak připouští vzor A rozvahy podle 4. direktivy Evropské unie (viz kapitola 7.3). Při sestavování rozvahy ke konci hospodářského roku se jedná o výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení, který byl zmíněn v kapitole 2.3.

Rozvaha představuje statický pohled na majetek podniku a zdroje jeho financování. K získání dynamického pohledu se porovnávají rozvahy ke dvěma nebo více datům. V takovém případě se projeví **vliv hospodářských operací na rozvahu**, který může být čtyř typů:

- **změny pouze v aktivech** znamenají přírůstek v jedné a úbytek stejné finanční částky v jiné aktivní položce. Příkladem je úhrada pohledávky od odběratele na bankovní účet.
- **změny pouze v pasivech** jsou přírůstky respektive stejně vysoké úbytky pasivních položek, lze zmínit úhradu dluhu dodavateli pořízením bankovního úvěru.
- **přírůstek na obou stranách rozvahy** je zvýšení aktiv a pasiv o stejnou částku, což nastane například při nákupu zboží na dodavatelskou fakturu.
- **úbytek na obou stranách rozvahy** je stejné snížení hodnoty aktiv a pasiv, jmenujme úhradu dodavatelské faktury z bankovního účtu.

Kapitolu uzavřeme příkladem, který ukáže, jak se při sestavení závěrečné rozvahy projeví výsledek hospodaření za uplynulé účetní období.

Příklad 2.5.2. Sestavení rozvahy.

Uvažujme obchodní podnik ABC s následujícím majetkem na počátku účetního období: budova se zařízením v hodnotě 1 200 000, zboží na skladě a v prodejně za 300 000, pohledávka vůči odběrateli za prodané dosud nezaplacené zboží 30 000, běžný účet v bance se zůstatkem 152 000,

hotovost na pokladně 20 000. Zařízení budovy v ceně 200 000 dosud nebylo uhrazeno. Vklady do podniku při jeho založení představovala nezařízená budova a dále 350 000 na bankovním účtu a 150 000 v hotovosti. Zmíněné vklady vytvořily podnikový základní kapitál. V položce fondy je k datu sestavení rozvahy finanční částka 2 000 vzniklá převodem nerozděleného zisku minulých období. Podnik má následující počáteční rozvahu:

Počáteční rozvaha podniku ABC

Aktiva		Pasiva	
Dlouhodobá aktiva		Vlastní zdroje	
dlouhodobý hmotný majetek	1 200 000	základní kapitál	1 500 000
Oběžná aktiva		fondy	2 000
zásoby	300 000	Cizí zdroje	
pohledávky	30 000	závazky	200 000
krátkodobý finanční majetek	172 000		
Celkem	1 702 000	Celkem	1 702 000

Během účetního období se uskutečnily čtyři hospodářské operace.

1. Odběratel uhradil 20 000 na bankovní účet podniku.
2. Podnik získal bankovní úvěr 200 000 a použil ho na úhradu závazku vůči dodavateli.
3. Bylo nakoupeno další zboží, dodavatel fakturuje 80 000.
4. Faktura od dodavatele byla zaplacená z bankovního účtu podniku.

Vliv operací 1- 4 na rozvahu shrneme do přehledu, v němž přírůstek rozvahové položky značíme symbolem +, úbytek symbolem - . Poté sestavíme novou rozvahu.

1. + krátkodobý finanční majetek	- pohledávky	20 000
2. + závazky (úvěr)	- závazky (dodavatelé)	200 000
3. + zásoby	+ závazky (dodavatelé)	80 000
4. - krátkodobý finanční majetek	- závazky (dodavatelé)	80 000

Rozvaha podniku ABC po hospodářských operacích 1- 4

Aktiva		Pasiva	
Dlouhodobá aktiva		Vlastní zdroje	
dlouhodobý hmotný majetek	1 200 000	základní kapitál	1 500 000
Oběžná aktiva		fondy	2 000
zásoby	380 000	Cizí zdroje	
pohledávky	10 000	závazky	200 000
krátkodobý finanční majetek	112 000		
Celkem	1 702 000	Celkem	1 702 000

Na straně aktiv se snížila v důsledku operace 1 pohledávka vůči odběrateli na 10 000, stav zásob zboží se zvýšil operací 3 na 380 000. Krátkodobý finanční majetek je po přírůstku na bankovním účtu 20 000 z operace 1 a úbytku tamtéž 80 000 díky operaci 4 ve výši 112 000. Strana pasiv je

stejná jako v počáteční rozvaze. Operace 2 způsobila změnu dlužníka u závazku 200 000, není to už dodavatel, ale banka, která poskytla podniku úvěr. Operace 3 přinesla vznik nového závazku 80 000 vůči dodavateli, ten byl ovšem v operaci 4 uhrazen. Nezměněn tedy zůstal i rozvahový součet 1 702 000.

Později byly realizovány další dvě hospodářské operace.

5. Ze skladu byla vyzvednuta polovina zboží.

6. a) Tři čtvrtiny vyskladněného zboží byly odeslány odběrateli s fakturovanou cenou 150 000.

b) Čtvrtina vyskladněného zboží byla prodána v prodejně za 50 000.

Rozvaha podniku ABC po hospodářských operacích 1- 6

Aktiva		Pasiva	
Dlouhodobá aktiva		Vlastní zdroje	
dlouhodobý hmotný majetek	1 200 000	základní kapitál	1 500 000
Oběžná aktiva		fondy	2 000
zásoby	190 000	výsledek hospodaření	10 000
pohledávky	160 000	Cizí zdroje	
krátkodobý finanční majetek	162 000	závazky	200 000
Celkem	1 712 000	Celkem	1 712 000

Vidíme, že na aktivech vzrostl součet o 10 000, neboť stav zásob zboží klesl o 190 000, ale narostla pohledávka vůči odběratelům o prodejní cenu 150 000 a stav krátkodobého finančního majetku se zvýšil o přijatou hotovost výše 50 000. Nárůst 10 000 na pasivní straně reprezentuje položka výsledek hospodaření. Jedná se o zisk z prodeje zboží, který je roven rozdílu celkové prodejní ceny 200 000 a úbytku poloviny zboží účtovaného v pořizovací ceně 190 000, v níž je zásoba zboží evidována v rozvaze.

3. NÁKLADY A VÝNOSY

3.1. ROZVAHOVÉ A VÝSLEDKOVÉ OPERACE

V příkladu 2.5.2 jsme předpokládali, že v daném období proběhly v podniku hospodářské operace dvou druhů. Operace 1- 4 přinesly změnu vždy ve dvou rozvahových položkách, nevedly ale ke vzniku výsledku hospodaření, to jest zisku nebo ztráty, za sledovaný časový interval. Operace 5 a 6 ovlivnily aktivní položky zásoby respektive pohledávky a krátkodobý finanční majetek a zároveň způsobily vznik zisku na pasivech. V podvojném účetnictví zaznamenáváme každou skutečněnou hospodářskou operaci dvěma důsledky. **Rozvahová operace** změní dvě položky v rozvaze, **výsledková operace** má přímý vliv na jednu rozvahovou položku a jejím druhým důsledkem je vytváření výsledku hospodaření. Celkový výsledek hospodaření za účetní období se získá ze souhrnu finančních částek výsledkových operací.

Při výsledkových operacích nastává realizace nákladů a výnosů. **Náklady** reprezentují vstupy do hospodářského procesu. Snižují ekonomický prospěch podniku, protože snižují výsledek hospodaření, který bude vykázán na konci účetního období. V rozvaze se projevují úbytkem aktiv nebo nárůstem cizích zdrojů (závazků, rezerv). **Výnosy** představují výstupy z činnosti podniku. Zvyšují ekonomický prospěch a budoucí výsledek hospodaření. V rozvaze způsobují přírůstek aktiv a ojediněle též snížení cizích zdrojů (například prominutí úhrady závazku). Soupis nákladů a výnosů za účetní období se nazývá **výsledovka**, používá se také termín **výkaz zisku a ztráty**. Rozdíl celkových výnosů a celkových nákladů ve výsledovce je **výsledek hospodaření** podniku. Je-li kladný, výnosy sledovaného období jsou větší než náklady a hovoříme o zisku, v opačném případě, kdy náklady převyšují výnosy, realizuje podnik ztrátu. Výsledek hospodaření je vlastním zdrojem podniku, tedy rozvahovou položkou. Uvádí se jako samostatná kategorie do výsledovky a mezi pasiva v rozvaze (viz též poznámka R2 v kapitole 2.5). Rozvaha a výsledovka jsou dva základní **účetní výkazy**.

Příklad 3.1.1. Sestavení výsledovky.

Na základě hospodářských operací 5 a 6 z příkladu 2.5.2 můžeme sestavit výkaz zisku a ztráty podniku ABC.

Výsledovka podniku ABC po hospodářských operacích 1- 6

Náklady		Výnosy	
Úbytek zboží při prodeji	190 000	Tržba z prodeje zboží	200 000
Zisk z prodeje zboží	10 000		
Celkem	200 000	Celkem	200 000

Zřejmě ne každá změna na aktivech a na cizích zdrojích je spojena se vznikem nákladu nebo výnosu. Je proto třeba přesně vymezit, v jakých situacích k nákladům a výnosům dochází. To lze provést klasifikací podle druhů, definováním nákladu či výnosu popisem rozvahové položky, jež se při něm mění. Na druhovém členění nákladů a výnosů je založena česká účetní legislativa pro podnikatele, proto se mu budeme věnovat v následujícím textu.

3.2. KLASIFIKACE NÁKLADŮ

Náklady členíme do tří kategorií. Provozní náklady jsou spojené s běžným provozem podniku. Finanční náklady vznikají při operacích finanční povahy, mimořádné náklady při neočekávaných událostech. Podívejme se nyní na jednotlivé kategorie podrobněji.

Provozní náklady zahrnují následující položky

- **spotřeba** materiálu a jiných **zásob**,
- **úbytek při prodeji** zboží, materiálu, dlouhodobého hmotného **majetku a vyřazení DHM**,
- **opravy** a udržování majetku,
- **odpisy dlouhodobého** hmotného a nehmotného **majetku a nedobytných pohledávek**,
- **služby** (energie, nájemné, cestovné, pošta, telefon, právní zastupování, ...),
- **náklady na reprezentaci**,
- **osobní náklady** (mzdy a odměny, zdravotní pojištění, příspěvky na stravování, ...),
- **daně, poplatky, pokuty, penále**,
- **pojistné** vztahující se k provozní činnosti,
- **poskytnuté dary**,
- **manka a škody** na majetku, které nejsou důsledkem mimořádných událostí,
- **tvorba rezerv a opravných položek** v souvislosti s provozní činností podniku,
- **od roku 2016 změna stavu zásob a aktivace, které jsou zmíněny v kapitole 3.3.**

Finanční náklady představují

- **úbytek při prodeji cenných papírů**,
- **hrazené úroky** z přijatých úvěrů, emitovaných obligací a jiných finančních transakcí,
- **kursové ztráty** při hospodářských operacích v cizí měně,
- **náklady z přecenění cenných papírů** a finančních derivátů (snížení ceny),
- **bankovní poplatky, pojistné** nesouvisející s provozní činností,
- **manka** na finančním majetku,
- **tvorba rezerv a opravných položek** v souvislosti s finanční činností.

Mimořádné náklady jsou zejména

- **škody** na majetku vzniklé **při** živelních pohromách a jiných **neočekávaných událostech**,
- **tvorba rezerv a opravných položek** na mimořádné případy.

Poznámka N1. **Spotřeba materiálu**, případně jiných zásob, a úbytek aktiv při prodeji se účtuje v pořizovací ceně. To je nákupní cena, jež může být navýšena o náklady související s pořízením majetku (doprava, clo, pojistné).

Poznámka N2. **Odpisy** dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku se v rozvaze projevují vytvořením opravěk k tomuto typu aktiv. Problematika účetních a daňových odpisů byla stručně zmíněna v poznámce A1 v kapitole 2.2.

Poznámka N3. **DPH** z poznámky P4 v kapitole 2.3 není pro podnik nákladem. Pro plátce DPH je daň na vstupu (při nákupu aktiv nebo služeb) pohledávkou vůči státu a zároveň spolu se základní cenou závazkem vůči dodavateli. Daň na výstupu (při prodeji) je závazkem vůči státu a v součtu se základní cenou pohledávkou vůči odběrateli (viz rovněž příklady 4.3.1 a 4.3.2 v kapitole 4.3).

Poznámka N4. **Kurové ztráty** vznikají například při snížení pohledávky nebo zvýšení závazku v zahraniční měně v důsledku přepočítání na národní měnu podle aktuálního kursu k datu jejich úhrady nebo k datu sestavení rozvahy. Souvisejí s povinnostmi podniků účtovat primárně v národní měně.

Poznámka N5. U nákladů zaznamenáváme v účetnictví až na výjimky pouze přírůstky. Příkladem **hospodářské operace spojené s úbytkem nákladů** je čerpání rezervy, když nastala událost, na kterou byla tvořena (například extrémně velká škoda hlášená pojišťovně), a její zrušení, pokud rezerva přestala být potřebnou. Podobně se částečně nebo úplně ruší opravná položka v případě, že pomine důvod dočasného snížení hodnoty příslušného aktiva (poznámka A2 v kapitole 2.2).

Od roku 2016 též změna stavu zásob a aktivace (viz kapitola 3.3).

Poznámka N6. Některé **náklady** jsou **daňově uznatelné**, to jest zahrnují se do výpočtu základu daně z příjmů, jiné nikoli. Problematiku řeší zákon o daních z příjmů. Daňově neuznatelné jsou například pokuty, náklady na reprezentaci či sociální náklady přesahující stanovený limit.

Poznámka N7. **Náklad nebývá bezprostředně spojen s výdajem peněz.** U skladovatelných aktiv se náklad účtuje v okamžiku jejich spotřeby, souvisejícím důsledkem v rozvahových položkách je úbytek příslušného aktiva. Výdaj nastal u nakupovaných aktiv již dříve při jejich pořízení. Při spotřebě služeb (například dodávka energie) se náklad zaznamenává do účetnictví v okamžiku obdržení faktury, důsledkem v rozvaze je vznik závazku vůči dodavateli služby, úhrada probíhá později. Zaúčtování mezd, zdravotního pojištění, daní apod. do nákladů probíhá opět souběžně se zápisem závazku vůči zaměstnanci případně státním či jiným orgánům. K výplatě mezd nebo odvodu dlužných částek státu a ostatním věřitelům dochází později.

3.3. KLASIFIKACE VÝNOSŮ

Výnosy členíme do stejných kategorií jako náklady. Opět uvedeme typické položky všech tří skupin.

Provozní výnosy jsou

- **tržby** z prodeje zboží, výrobků, materiálu, dlouhodobého majetku a služeb,
- **změna stavu zásob** vlastní výroby, tj. rozdíl konečného a počátečního stavu za účetní období ... **od roku 2016 se považuje za náklad (kladný nebo záporný),**
- **změna stavu rezerv a opravných položek** v provozní oblasti ... **od 2016 náklad,**
- **aktivace** představující hodnoty majetku nebo služeb vyprodukovaných vlastní činností podniku ... **od roku 2016 se považuje za záporný náklad,**
- **výnosy z odepsaných pohledávek**, které byly nakonec uhrazeny,
- **přijaté dary** ve formě krátkodobých aktiv,
- **přijaté dotace** k úhradě nákladů,
- **nároky na náhradu manka nebo škody, na pokuty** a penále v souvislosti s provozní činností,
- **přebytky zásob** a jiných oběžných aktiv.

Finanční výnosy reprezentují

- **tržby** z prodeje cenných papírů,
- **změna stavu rezerv a opravných položek** ve finanční oblasti ... **od 2016 náklad**,
- **přijaté úroky** z vkladů, poskytnutých úvěrů, investic do cenných papírů apod.,
- **dividendy** z akcií a **podíly na zisku**,
- ostatní **výnosy z dlouhodobého a krátkodobého finančního majetku**,
- **kursové zisky** při hospodářských operacích v cizí měně,
- **výnosy z přecenění cenných papírů** a finančních derivátů (zvýšení ceny),
- **nároky na náhradu** manka na finančním majetku.

Mimořádné výnosy se vztahují k výjimečným událostem. Patří mezi ně zejména

- **nároky na náhradu škod** vzniklých **při neočekávaných událostech**.

Poznámka V1. **Tržby** z prodeje aktiv nebo služeb se účtují v prodejní ceně. Rozdíl mezi prodejní cenou a oceněním úbytku aktiva v pořizovací ceně nebo výrobních nákladech představuje zisk (ztrátu) z prodeje. Podrobněji je problematika oceňování pojednána v kapitole 6.

Poznámka V2. **Kursové zisky** bývají způsobeny například zvýšením pohledávky nebo snížením závazku v cizí měně při přepočtu na národní měnu podle aktuálního kursu k datu úhrady nebo sestavení rozvahy.

Poznámka V3. U výnosů, stejně jako u nákladů, zapisujeme do účetnictví až na výjimky pouze přírůstky. **Úbytek výnosů** představuje **záporná změna stavu** například u výrobků, je-li konečný stav jejich zásob menší než počáteční stav v daném účetním období. Znamená to, že byly prodány všechny výrobky zhotovené v právě skončeném období a navíc nějaké z období minulého ... **od roku 2016 se považuje za kladný náklad. Navyšujeme náklady o hodnotu prodaných výrobků z minulého období, které se ve stávajícím období projeví v tržbách ve výnosech.**

Poznámka V4. **Náklady a výnosy se účtují do toho období, s nímž časově a věcně souvisejí.** Záporná změna stavu snižuje výnosy o hodnotu výrobků prodaných ve sledovaném období, ale vyprodukovaných dříve, vzhledem k tomu, že náklady na ně byly vynaloženy v předcházejících obdobích ... **od roku 2016 navyšuje náklady (viz úprava poznámky V3). Kladná změna stavu** naopak navyšuje výnosy o hodnotu výrobků dokončených, ale neprodaných ve sledovaném období ... **od roku 2016 se považuje za záporný náklad. Snižujeme náklady o hodnotu neprodaných výrobků ze stávajícího období, které se neprojeví v tržbách ve výnosech.**

Poznámka V5. Pro dodržení časové a věcné souvislosti se pro náklady a výnosy, případně příjmy a výdaje týkající se budoucích období používá **časové rozlišení** prostřednictvím rozvahových položek popsanych v kapitole 2.4.

Poznámka V6. **Výnos většinou není provázen příjmem peněz.** U tržeb z prodeje aktiv či služeb je k výnosu účtovanému s odeslanou fakturou přiřazen vznik pohledávky vůči odběrateli, pouze při platbě v hotovosti je výnos spojen s přírůstkem peněžních prostředků. Výnos se dále účtuje v okamžiku vzniku pohledávek ve formě nároků na náhradu škody, na úroky, dividendy či jiné benefity z finančních investic, přičemž příjem je realizován později.

3.4. VÝSLEDOVKA

Jak jsme již zmínili v kapitole 3.1, je výsledovka (výkaz zisku a ztráty) souhrnem nákladů a výnosů podniku za účetní období. Vztahuje se k časovému intervalu, zatímco rozvaha podává soupis aktiv a pasiv podniku ke konkrétnímu dni. Výsledovku lze, jak bylo naznačeno v příkladu 3.1.1, zapsat v T-formě s náklady vlevo a výnosy vpravo. Výsledek hospodaření zapíšeme tak, abychom vyrovnali součet peněžních částek, zisk pod náklady a případnou ztrátu kladným číslem pod výnosy.

Příklad 3.4.1. Výsledovka v T-formě s členěním nákladů a výnosů podle kapitol 3.2 - 3.3.

Výsledovka podniku PPP za období rrrr

Náklady	Výnosy
Provozní	Provozní
Finanční	Finanční
Mimořádné	Mimořádné
Zisk	Ztráta

Uvedená výsledovka vychází z druhového členění nákladů a výnosů. V praxi se počítá zvlášť provozní, finanční a mimořádný výsledek hospodaření, jak je uvedeno v doporučené struktuře výkazu zisku a ztráty podle české legislativy v roce 2014, kterou najdeme v příloze 2. Provozní a finanční zisk nebo ztráta tvoří dohromady výsledek hospodaření za běžnou činnost podniku. Kladný výsledek hospodaření se snižuje o daň z příjmů určenou podle zákona o daních z příjmů, ta je pro podnik nákladem. Ztráta nebo zdaněný zisk se převádí do položky výsledek hospodaření (ve schvalovacím řízení) na pasivech v rozvaze. Realizovaný zisk nebo ztráta je tedy spojovacím článkem výsledovky za dané období a rozvahy sestavené k datu jeho konce.

Výsledovku lze rovněž založit na účelovém členění nákladů a výnosů. Při tomto způsobu se porovnávají výnosy a náklady vztahující se ke stejnému účelu, například při prodeji zboží se souměří tržba s pořizovací cenou a odbytovými náklady, při prodeji výrobků nebo služeb tržba s výrobními a odbytovými náklady. Podle úpravy platné v roce 2014 ukládají české účetní předpisy podniku, který zvolí účelové členění nákladů a výnosů, povinnost zveřejnit výkaz zisku a ztráty také v členění druhovém. Vzorové uspořádání výsledovky v účelovém členění najdeme v příloze 3. Porovnání obou tvarů výkazu zisku a ztráty je naznačeno v následujícím příkladu. Při druhovém členění výsledovky je třeba dosáhnout vztahení nákladů a výnosů k výrobkům daného období pomocí výnosových (od roku 2016 nákladových) položek změna stavu.

Poznámka: mimořádné **náklady** v současnosti nejsou považovány za samostatnou kategorii, uvádějí se jako **mimořádné provozní** v rámci provozních a **mimořádné finanční** v rámci finančních nákladů.

Příklad 3.4.2. Druhové a účelové členění výsledovky.

Výsledovka v druhovém členění nákladů
(brutto princip zjištění výsledku hospodaření)

Náklady	Výnosy
Spotřeba materiálu	Tržby z prodeje výrobků
Odpisy dlouhodobého majetku	Změna stavu výrobků ... od 2016 náklad
Mzdové náklady	Ostatní výnosy
Ostatní náklady	Ztráta
Zisk	

Výsledovka v účelovém členění nákladů
(netto princip zjištění výsledku hospodaření)

Náklady	Výnosy
Výrobní náklady prodaných výrobků	Tržby z prodeje výrobků
Odbytové náklady	
Správní režie	Ostatní výnosy
Ostatní náklady	Ztráta
Zisk	

3.5. PŘEHLED O PENĚŽNÍCH TOCÍCH

V poznámkách N7 v kapitole 3.2 a V6 v kapitole 3.3 bylo uvedeno, že realizace nákladů a výnosů se zpravidla časově nekryje s výdaji a příjmy peněz. Aby měl podnik přehled o stavu a pohybu svých peněžních prostředků, může sestavit třetí účetní výkaz – **přehled o peněžních tocích (cash flow)** za dané účetní období. Ten obsahuje přírůstky a úbytky peněz a peněžních ekvivalentů s ustálenou hodnotou v čase, což jsou některé veřejně obchodovatelné cenné papíry a peněžní vklady s maximálně tříměsíční výpovědní lhůtou. Cash flow je důležitý pro posouzení likvidity podniku, to jest jeho schopnosti v požadovaných termínech hradit závazky. Podniky, jež podléhají povinnosti ověřování účetní závěrky auditorem (viz kapitoly 4.4, 5.3), sestavují tento účetní výkaz povinně.

Příjmy a výdaje se v přehledu o peněžních tocích rozdělují do tří kategorií. **Provozní činnost** představuje běžný provoz podniku, jeho základní výdělečné činnosti. Příjmy z provozní činnosti jsou platby od odběratelů, přijaté úroky a dividendy a ostatní příjmy podle charakteru podniku. Výdaje z provozní činnosti bývají úhrady dodavatelům, výplaty mezd zaměstnancům, zaplacené úroky, daně a ostatní výdaje v závislosti na typu podniku. **Investiční činnost** je reprezentována nákupy a prodeji dlouhodobého majetku a dále poskytováním půjček a úvěrů. Příjmy z investiční činnosti jsou tedy přijaté tržby z prodeje dlouhodobého majetku a přijaté splátky poskytnutých úvěrů, naopak výdaje z investiční činnosti jsou úhrady při pořízení majetku a zapůjčené částky.

Finanční činnost tvoří hospodářské operace, které mají za následek změny vlastních zdrojů a závazků. Příjmy z finanční činnosti se stávají vklady majitelů do podniku, přijaté úvěry a půjčky, příjmy z prodeje podnikem emitovaných akcií a obligací. Výdaje z finanční činnosti představuje splácení úvěrů a též výplaty dividend a podílů na zisku. Přehled o peněžních tocích se vyhotovuje zvlášť pro provozní, investiční a finanční činnost.

Podnik může vytvořit výkaz cash flow a zjistit tak stav peněžních prostředků a ekvivalentů na konci účetního období dvěma způsoby. **Přímá metoda** spočívá v přehledu a sumaci jednotlivých příjmů a výdajů. **Nepřímá metoda** používaná zejména pro zjištění cash flow z provozní činnosti bere za základ výsledek hospodaření za běžnou činnost podniku, který je upraven o nepeněžní výsledkové operace (v nákladech to mohou být odpisy dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku, tvorba a rušení rezerv a opravných položek, úbytek nakoupených zásob, dlužné úroky a dividendy, v rámci výnosů neuhrazené pohledávky, změny stavu zásob vlastní výroby, očekávané úroky a dividendy) a peněžní rozvahové operace (úhrady pohledávek a krátkodobých závazků a položky příjmů a výdajů spojené s investiční a finanční činností). Takto získaná číselná hodnota se přičte ke stavu peněz a peněžních ekvivalentů na začátku účetního období a obdrží se jejich stav na konci období. Volba metody je v pravomoci podniku. Vzor pro aplikaci nepřímé metody, který najdeme v příloze 4, je obsahem Českého účetního standardu 023.

Poznámka F1. **Likvidita** podniku se posuzuje prostřednictvím různých poměrových ukazatelů. Jedním z nich je okamžitá likvidita (cash ratio) definovaná jako podíl peněžních prostředků a okamžitě splatných závazků podniku. Více se o poměrových ukazatelích ve finanční analýze dočteme například v knize [5].

Příklad 3.5.1. Sestavení přehledu o peněžních tocích.

Navážeme na příklad 2.5.2. Při konstrukci **cash flow přímou metodou** vycházíme z počáteční rozvahy podniku ABC. Odtud převezmeme počáteční stav krátkodobého finančního majetku, který je roven 172 000 a tvoří jej 152 000 na běžném bankovním účtu a 20 000 v hotovosti. Dále budeme evidovat hospodářské operace přinášející změny na peněžních prostředcích a podíváme se na výsledný stav příslušných finančních částek. Veškeré uskutečněné příjmy a výdaje podniku ABC se týkají jeho provozní činnosti.

Cash flow podniku ABC po hospodářských operacích 1- 6 (přímá metoda)

Počáteční stav peněžních prostředků:	172 000
Příjmy:	
1. Úhrada od odběratele na bankovní účet	+ 20 000
6b) Úhrada od odběratele v hotovosti	+ 50 000
Příjmy celkem:	+ 70 000
Výdaje:	
4. Úhrada dodavateli z bankovního účtu	- 80 000
Výdaje celkem:	- 80 000
Konečný stav peněžních prostředků:	162 000

Následně sestavíme **cash flow nepřímou metodou**. Vyjdeme z výsledku hospodaření v rozvaze podniku ABC po operacích 1- 6 v příkladu 2.5.2 a upravíme jej o nepeněžní výsledkové operace (+ náklady, - výnosy) a peněžní rozvahové operace (+ příjmy, - výdaje). Připomeňme, že operace 1 - 4 jsou rozvahové a byly ve zmíněném příkladu podrobně rozebrány. Operace 5 a 6 jsou výsledkové. V hospodářské operaci 5 vzniká náklad představovaný úbytkem nakoupeného zboží v ocenění pořizovací cenou 190 000. Operace 6a) přináší nepeněžní výnos (tržba z prodeje zboží) ve formě dosud neuhrazené pohledávky 150 000 (odběratelská faktura), zatímco operace 6b) je tržbou v hotovosti, tedy peněžním výnosem.

Cash flow podniku ABC po hospodářských operacích 1- 6 (nepřímá metoda)

Počáteční stav peněžních prostředků:	172 000
Výsledek hospodaření (zisk):	10 000
Úpravy o nepeněžní výsledkové operace:	
5. Úbytek zboží	+ 190 000
6a) Faktura odběrateli	- 150 000
Úpravy o peněžní rozvahové operace:	
1. Úhrada od odběratele na bankovní účet	+ 20 000
4. Úhrada dodavateli z bankovního účtu	- 80 000
Upravený výsledek hospodaření:	- 10 000
Konečný stav peněžních prostředků:	162 000

Poznámka: kromě přehledu o peněžních tocích vyhotovují podniky také **přehled o změnách vlastního kapitálu**, to jest počáteční stav, celkový přírůstek, celkový úbytek a konečný stav vlastních zdrojů za hospodářský rok.

4. ÚČTY A ÚČETNÍ KNIHY

4.1 POJEM ÚČTU, ÚČTOVÁ OSNOVA

V kapitole 3.1 jsme uvedli, že se každá hospodářská operace v podvojném účetnictví projeví dvěma důsledky. Rozvahové operace ovlivní dvě položky v rozvaze, výsledkové operace mění jednu rozvahovou položku, druhým důsledkem je pak změna na nákladech nebo na výnosech. Dokážeme sestavit účetní výkazy, to znamená rozvahu, výsledovku a přehled o peněžních tocích, jak bylo ukázáno v příkladech 2.5.2, 3.1.1 a 3.5.1. V podnicích probíhá množství hospodářských operací, nestačí tedy evidovat je pouze prostřednictvím účetních výkazů. To je důvodem, proč se dění v podniku průběžně zapisuje do účtů. Účet je základním třídícím prvkem účetnictví. Lze si představit, že soustava účtů vzniká rozkladem rozvahy a výsledovky do tabulek, které odpovídají položkám aktiv a pasiv, nákladů a výnosů. Účty umožňují zaznamenávat hospodářské operace během účetního období a sumarizují podklady pro konstrukci účetních výkazů na konci období.

Účty, které může podnik používat, shrnuje **účtová osnova**. Její obsah závisí na typu podniku (výrobní nebo obchodní podnik, pojišťovna, banka aj.). Podíváme-li se podrobněji na směrnou účtovou osnovu pro podnikatele v příloze 5 našeho textu, najdeme jednociferně číslované **účtové třídy**, které jsou **rozčleněné do** dvouciferně značených **účtových skupin**. Na úrovni zmíněných skupin účtují subjekty, které provozují účetnictví ve zjednodušeném rozsahu. Jedná se například o občanská sdružení, církve a náboženské společnosti, obecně prospěšné společnosti, nadační fondy, společenství vlastníků jednotek a fyzické osoby nemající povinnost ověření účetní závěrky auditorem (kapitoly 4.4 a 5.3). Ostatní podniky účtují v plném rozsahu a sestavují **účtový rozvrh**. V něm rozloží účtové skupiny do trojiciferně značených účtů pro zapisování svých hospodářských operací a sestavení účetních výkazů. Příklad účtového rozvrhu najdeme v příloze 6.

4.2. PODVOJNOST A SOUVZTAŽNOST ÚČTŮ

Účet, podobně jako účetní výkazy, lze zobrazit v názorné T-formě. Do záhlaví uvádíme jeho název, případně číslo z účtového rozvrhu. **Levá strana účtu** se označuje MD (**Má dáti**, na vrub, debet), **pravá strana** se značí písmenem D (**Dal**, ve prospěch, kredit). Pojmenování stran dnes nemá konkrétní význam, pochází ze soustavy kamerálního účetnictví (viz kapitola 1.3). Má dáti znamenalo nárok věřitele na peněžní příjem, zatímco Dal úhradu pohledávky od dlužníka. Při zápisu hospodářských operací do účtů se uplatňuje **princip podvojnosti**. Každou hospodářskou operaci píšeme do dvou účtů, a to do jednoho na stranu MD a do druhého na stranu D. Kromě data uskutečnění, případně čísla hospodářské operace, jejího slovního popisu a označení účetního dokladu zaznamenáváme kladným číslem finanční částku. Rozlišení přírůstků a úbytků aktivních, pasivních, nákladových a výnosových položek řešíme zápisem na opačné strany účtů. Výjimkou povolující záporné částky je opravný zápis zvaný účetní storno, který je naznačen v příkladu 4.3.3. Dvojici účtů, do kterých zapisujeme hospodářskou operaci, nazýváme **souvztažné účty**. Určení souvztažných účtů pro konkrétní operaci a stran, na které v nich budeme psát, se nazývá **předkontování**.

Pravidla pro psaní do účtů závisejí na tom, o jaký účet se jedná. Zmiňme na tomto místě dva základní typy účtů odpovídající dvěma typům hospodářských operací. **Rozvahové účty** slouží k zachycení změn aktiv a pasiv podniku a **výsledkové účty** zobrazují změny nákladů a výnosů. Uvažujme konkrétní účetní období, například jeden měsíc. V aktivních a nákladových účtech píšeme na stranu MD počáteční stav (PS) účtu, přírůstky a jeho konečný stav (KS), na stranu D úbytky. V pasivních a výnosových účtech píšeme na stranu MD úbytky a na stranu D počáteční stav, přírůstky a konečný stav. Součet přírůstků nebo úbytků za dané období se nazývá souhrnný obrat, každý účet má tedy obrat MD a obrat D. V aktivních a nákladových účtech platí rovnost $KS = PS + \text{obrat MD} - \text{obrat D}$, v pasivních a výnosových účtech $KS = PS + \text{obrat D} - \text{obrat MD}$. Konečný stav se stává počátečním stavem následujícího období. Schematické znázornění zápisů do účtů ukazuje následující příklad.

Příklad 4.2.1. Pravidla zapisování do účtů.

MD	Aktiva, náklady	D	MD	Pasiva, výnosy	D
PS					PS
Přírůstky		Úbytky	Úbytky		Přírůstky
Obrat MD		Obrat D	Obrat MD		Obrat D
KS					KS

Poznámka U1. Také alternativní **varianty názvů stran v účtu** mají své historické opodstatnění. Vrubem, to jest zářezem na dřevě nebo jiném materiálu, si věřitel zaznamenával své pohledávky vůči dlužníkům (řčení má u mne vroubek). Latinské sloveso debere znamená mít povinnost, na debetní stranu účtu píše věřitel svou pohledávku, to jest povinnost dlužníka dáti peníze. Credere je latinsky věřit, na kreditní straně pohledávkového účtu věřitel konstatuje, že mu dlužník dal peníze.

Poznámka U2. O tom, že byl systém podvojného zápisu hospodářských operací do účtů oceňován nejen účetními odborníky, svědčí výrok německého básníka a spisovatele Johanna Wolfganga Goetheho (1749-1832), který napsal, že *podvojně účetnictví je jeden z nejkrásnějších vynálezů lidského ducha a každý podnikatel by jej měl ve své hospodářské činnosti používat*. (viz [10], sv. XVII, str. 37 a [6], str. VII).

4.3. ÚČETNÍ KNIHY

Podnik zapisuje hospodářské operace chronologicky do knihy nazvané účetní **deník**. Součet finančních částek operací uskutečněných v daném období je **deníkový obrat**. Deník představuje mezičlánek mezi účetními doklady k jednotlivým operacím a jejich zaznamenáním do hlavní účetní knihy. Prokazuje se v něm zaúčtování všech hospodářských operací ve sledované časové periodě. Kromě data, čísla dokladu, popisu hospodářské operace a finanční částky se do něj uvádí také předkontování.

Syntetické účty (syntetická evidence) slouží k věcnému rozčlenění hospodářských operací. Podnik si je vybírá ze svého účtového rozvrhu. Souhrnem těchto účtů je **hlavní kniha**, ve které je

na jednotlivých rozvahových a výsledkových účtech uplatňován princip podvojnosti. V každém měsíci se eviduje počáteční stav, realizované hospodářské operace nebo alespoň souhrnné obraty a konečný stav účtů. Říkáme, že se provádí měsíční účetní uzávěrka.

Ke zpodrobnění syntetických účtů se používají **analytické účty** (analytická evidence). Podnik může například k syntetickému účtu dodavatelé otevřít analytické účty dodavatelé zahraniční a dodavatelé tuzemští. Další úroveň analytické evidence by mohly představovat účty pro jednotlivé dodavatelské firmy. Analytické účty v různém počtu úrovní podrobnosti vznikají podle potřeb podnikového řízení, nemusí tvořit ucelenou soustavu jako je tomu v případě syntetické evidence. Pro sledování operací s majetkem, který podnik využívá, ale nemá jej ve vlastnictví, se používají **podrozvahové účty**.

V současné době je účetnictví automatizováno. Softwarové produkty provádějí předkontování, zapisování do účtů, uzavírání účtů a zobrazují účetní informace v požadovaném členění a stupni podrobnosti. **Účetní software** primárně zaznamenává hospodářské operace do analytických účtů, jejich agregací poté vyplňuje syntetické účty v hlavní knize. Deník je databází obsahující soupis hospodářských operací za sledované období seřazených podle požadavků uživatele.

Pro zaznamenávání hospodářských operací do účetních knih se používají různé **účetní zápisy**. Podle použité knihy je dělíme na **věcné** (soustavné, systematické), jež provádíme v hlavní knize, a **časové** realizované v deníku. Kvantitativní hledisko vede k dělení na zápisy **původní** týkající se jediné operace a **sborníkové** zachycující hromadně skupiny stejnorodých operací. Z formálního hlediska rozlišujeme zápisy **jednoduché**, které k uplatnění principu podvojnosti používají jednu dvojici souvztažných účtů, a zápisy **složené**, jež rozkládají finanční částku zapisovanou na stranu MD nebo D do více účtů.

Příklad 4.3.1. Jednoduchý a složený účetní zápis při účtování o DPH na vstupu.

Uvažujme nákup přístroje na dodavatelskou fakturu, základní cena je 100 000 a DPH je 20 000. Odběratel, který není plátcem DPH, účtuje jednoduchým zápisem. Plátce DPH nárokuje vrácení daně státem, aplikuje tedy složený zápis (viz poznámky P4 v kapitole 2.3 a N3 v kapitole 3.2). Pro dlouhodobý hmotný majetek použijeme zkratku DHM. Daň z přidané hodnoty je v našem případě aktivem, pohledávkou vůči státu, a tedy snižuje ocenění DHM. Podvojně se zapisuje do pasivního účtu pro závazky vůči dodavatelům.

Účtování u neplátce DPH (jednoduchý zápis)

MD	DHM	D	MD	Dodavatelé	D
120 000					120 000

Účtování u plátce DPH (složený zápis)

MD	DHM	D	MD	Dodavatelé	D
100 000					120 000
MD	DPH	D			
20 000					

Příklad 4.3.2. Jednoduchý a složený účetní zápis při účtování o DPH na výstupu.

Uvedeme účtování u dodavatele přístroje z příkladu 4.3.1. Pokud není plátcem DPH, opět uplatní jednoduchý zápis. Plátce DPH má povinnost odvést daň. Jeho DPH je pasivem, závazkem vůči státu a snižuje tržbu z prodeje na výnosech. Podvojně se píše do aktivního účtu pohledávek vůči odběratelům.

Účtování u neplátce DPH (jednoduchý zápis)

MD	Odběratelé	D	MD	Výnosy	D
120 000					120 000

Účtování u plátce DPH (složený zápis)

MD	Odběratelé	D	MD	Výnosy	D
120 000					100 000
			MD	DPH	D
					20 000

K odstranění chyb v účetních knihách používáme **opravné zápisy**. Korekce se musí provádět tak, aby bylo možné určit osobu odpovědnou za její provedení a datum opravy. Je třeba zachovat stav účetního záznamu před opravou i po ní. Univerzálním opravným zápisem je **účetní storno**, při němž zaúčtováním záporné finanční částky rušíme předcházející chybný údaj. Existují i další způsoby opravných účetních zápisů použitelné na různé typy chyb (omyl ve výši finanční částky, ve volbě dvojice souvztažných účtů, ve volbě stran MD, D), viz například [7], kapitola, 4.3.

Příklad 4.3.3. Opravné účetní zápisy.

Odběratel, plátce DPH z příkladu 4.3.1 se zmýlil tak, že zaúčtoval celkovou cenu nakupovaného zařízení 120 000 na vrub účtu DHM. Byla provedena oprava stornujícím zápisem.

MD	DHM	D	MD	DPH	D
120 000					
-20 000			20 000		

Jinou možností je tzv. protizápis, který dodržuje princip podvojnosti při korekci. Částka 20 000 se zapíše s kladným znaménkem do dvojice souvztažných účtů, a to na stranu D (úbytek) v účtu DHM a na stranu MD (přírůstek) v účtu DPH.

MD	DHM	D	MD	DPH	D
120 000		20 000	20 000		

Podívejme se ještě, jaký mají naznačené způsoby opravy vliv na obraty v účtech. Stornující zápis způsobí v účtu DHM obrat MD v hodnotě 100 000 a obrat D nulový. Takové obraty bychom dostali, i kdyby nedošlo k chybě. Protizápis vede v účtu DHM k obratu MD ve výši 120 000 a

obratu D výše 20 000. Obraty v účtu DPH jakož i konečné stavy v účtech DHM a DPH jsou při obou způsobech opravy stejné jako v případě správného zaúčtování.

Účetnictví je založeno na principu dokumentace, to znamená, že hospodářské operace vstupují do účetních knih skrze **účetní doklady**. Ty lze rozčlenit na **vnější** reprezentující vztahy podniku k okolnímu prostředí (odeslaná či přijatá faktura, výpis z bankovního účtu, příjmový respektive výdajový pokladní doklad apod.) a **vnitřní**, které odrážejí vnitropodnikovou činnost (výdejka materiálu ze skladu a příjemka do skladu, zúčtovací a výplatní listina mezd, protokol o zařazení dlouhodobého majetku do užívání aj.). Doklady též dělíme, podobně jako účetní zápisy, na **původní** pro jednu hospodářskou operaci a **sběrné** vznikající sborníkováním několika původních dokladů téhož typu. Povinné údaje na dokladu jsou jeho označení, popis hospodářské operace a jejích účastníků, finanční částka, datum vyhotovení dokladu a datum uskutečnění hospodářské operace, identifikace osob odpovědných za realizaci a zaúčtování hospodářské operace. Účetní doklady podléhají **přezkušování**, to znamená, že se kontroluje jejich formální a věcná správnost. Věcnou správnost ověřují účastníci hospodářské operace, formální správnost pracovníci účtárny. Ti poté na doklad doplní účtový předpis (předkontování). Průchod dokladů podnikem od jejich vyhotovení nebo přijetí až po archivaci po předepsanou dobu se nazývá **oběh účetních dokladů**.

4.4. ÚČETNÍ UZÁVĚRKA

V kapitole 4.3 jsme zmínili, že na konci každého měsíce probíhá **účetní uzávěrka** v hlavní knize, to jest zjišťují se souhrnné **obraty a konečné stavy účtů**. Základním účetním obdobím je dvanáct po sobě jdoucích měsíců, kalendářní rok nebo hospodářský rok začínající prvním dnem jiného měsíce než leden. Podnik je ze zákona povinen uzavírat své účty na konci roku za účelem zjištění výsledku hospodaření a daňové povinnosti a vyhotovení účetních výkazů. Podíváme se proto podrobněji na proces otevírání a uzavírání účtů. Používají se při něm **závěrkové účty**, které jsou speciálním typem syntetických účtů. Konkrétně se jedná o **počáteční účet rozvažný (PÚR)**, **konečný účet rozvažný (KÚR)** a **účet zisků a ztrát (ÚZZ)**.

Na počátku roku se stavy aktiv a pasiv podniku sepíší do počátečního účtu rozvažného, a to aktiva na stranu D a pasiva na stranu MD. Podvojný zápis jednotlivých částek se provede formou vyplnění počátečních stavů v příslušných rozvahových účtech. Na konci roku se konečné stavy rozvahových a výsledkových účtů přeúčtují podvojně do konečného účtu rozvažného a do účtu zisků a ztrát. V KÚR píšeme aktiva na stranu MD a pasiva na stranu D, v ÚZZ píšeme náklady na stranu MD a výnosy na stranu D. Porovnáním celkových nákladů a výnosů v ÚZZ zjistíme výsledek hospodaření, zisk zapíšeme na stranu MD, ztrátu na stranu D. Podvojně se výsledek hospodaření zapíše do KÚR. Obrácením stran KÚR vznikne PÚR pro následující rok.

Poznámka U3. **Nákladové a výnosové účty** otevíráme **na začátku roku s nulovým počátečním stavem**, neboť veškeré náklady a výnosy předcházejícího roku byly použity na výpočet výsledku hospodaření.

Poznámka U4. **Výsledek hospodaření** má jako jediná položka v souvztažné dvojici na konci roku oba účty závěrkové. Z KÚR přechází na začátku následujícího roku do PÚR a podvojně se

zapiše jako počáteční stav v účtu Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení (v případě zisku na stranu D, v případě ztráty na stranu MD). Po rozdělení zisku respektive uhrazení ztráty během roku musí mít tento účet **na konci roku nulový konečný stav**.

Příklad 4.4.1. Rozdělení zisku.

Předpokládejme, že podnik XYZ realizoval na konci roku 0 zisk 1 000 000. V průběhu roku 1 byl zisk rozdělen následujícím způsobem:

1. Do zákonného rezervního fondu bylo přiděleno 500 000.
2. K výplatě podílů na zisku společníkům bylo uvolněno 300 000.
3. Zbylá částka byla převedena do položky nerozdělený zisk minulých let.

Podívejme se na předkontování zmíněných operací.

Operace	MD	D
Uzavření účtů, výpočet zisku	ÚZZ	KÚR
Otevření účtů, zápis PS zisku	PÚR	Výsledek hospodaření (Zisk)
1. Příděl do rezervního fondu	Zisk	Rezervní fond
2. Podíly na zisku	Zisk	Závazky vůči společníkům
3. Převod nerozděleného zisku	Zisk	Nerozd. zisk minulých let

Nyní sledujme vývoj v účtech.

MD	KÚR	D	MD	ÚZZ	D
	Zisk	1 000 000	Zisk	1 000 000	

MD	PÚR	D	MD	Zisk	D
Zisk	1 000 000			PS	1 000 000
			1.	500 000	
			2.	300 000	
			3.	200 000	
				KS	0

MD	Rezervní fond	D	MD	Nerozd. zisk	D
	1.	500 000		3.	200 000

MD	Závazky	D
	2.	300 000

Příklad 4.4.2. Úhrada ztráty.

Podnik XYZ uvažovaný v příkladu 4.4.1 realizoval na konci roku 1 ztrátu 100 000, kterou zčásti uhradil v roce 2 ze dvou zdrojů:

4. Z rezervního fondu použil 50 000.
5. Z nerozděleného zisku minulých let použil 40 000.
6. Zbylou částku převedl do neuhrazené ztráty minulých let.

Operace nejprve předkontujeme, dále v průběhu roku 2 píšeme do účtů.

Operace	MD	D
Uzavření účtů, výpočet ztráty	KÚR	ÚZZ
Otevření účtů, zápis PS ztráty	Výsledek hospodaření (Ztráta)	PÚR
4. Úhrada z rezervního fondu	Rezervní fond	Ztráta
5. Úhrada z nerozděleného zisku	Nerozd. zisk minulých let	Ztráta
6. Převod neuhrazené ztráty	Neuhraz. ztráta minulých let	Ztráta

MD	KÚR	D
Ztráta	100 000	

MD	PÚR	D
	Ztráta	100 000

MD	Nerozd. zisk	D
5.	40 000	PS 200 000

MD	Rezervní fond	D
4.	50 000	PS 500 000

MD	ÚZZ	D
	Ztráta	100 000

MD	Ztráta	D
PS	100 000	
	4.	50 000
	5.	40 000
	6.	10 000
KS	0	

MD	Neuhraz. ztráta	D
6.	10 000	

Roční **účetní závěrka** shrnuje podklady z běžného účetnictví a uzavření účetních knih. Tvoří ji **rozvaha, výkaz zisku a ztráty** (výsledovka) a **příloha** k těmto základním účetním výkazům. Podnik jakož i časové údaje vztahující se k sestavení účetní závěrky je nutné přesně identifikovat. Podkladem pro sestavení rozvahy je konečný účet rozvažný, výsledovka vychází z účtu zisků a ztrát. V příloze se nacházejí především údaje o použitých účetních metodách a jejich změnách. Účetní závěrka může obsahovat i dva další účetní výkazy - **přehled o peněžních tocích** zmíněný v kapitole 3.5 a **přehled o změnách vlastního kapitálu**, který informuje o navýšení nebo snížení pasivních položek vlastních zdrojů během účetního období. Datum, k němuž podnik sestavuje účetní závěrku, se nazývá **rozvahový den**.

Účetní závěrka je určena nejen pro management podniku, ale i pro externí zájemce, kterými jsou například obchodní partneři, potenciální investoři, kontrolní a daňové orgány. Účetní výkazy se vyhotovují podle předepsaných vzorů, které stanoví minimální rozsah a uspořádání položek aktiv, pasiv, nákladů a výnosů (viz přílohy 1, 2, 3). Podnik si individuálně stanoví účtový rozvrh a převodový můstek mezi ním a účetními výkazy. Měl by dbát na to, aby položky rozvahy a výsledovky přímo navazovaly na jednotlivé syntetické účty. Podniky, které nepodléhají povinné auditu, to jest externí nezávislé kontrole účetnictví (viz kapitola 5.3), sestavují účetní závěrku ve zjednodušeném rozsahu, to znamená v méně podrobném členění do jednotlivých položek. Ostatní

podniky sestavují účetní závěrku v plném rozsahu. Účetní závěrka se s výroční zprávou podniku zveřejňuje uložením do sbírky listin obchodního rejstříku.

Příklad 4.4.3. Účetní uzávěrka.

Vyjdeme ze situace v příkladu 2.5.2. Předpokládejme, že počáteční rozvaha podniku ABC byla sestavena k začátku hospodářského roku. Upravíme některé názvy aktiv a pasív. Pro dlouhodobý hmotný majetek uijeme zkratku DHM, pro základní kapitál ZK. Zásoby zboží nazveme zboží, pohledávky vůči odběratelům označíme odběratelé a pro závazky vůči dodavatelům použijeme termín dodavatelé. Krátkodobý finanční majetek rozdělíme do dvou položek, a to bankovní účet podniku (BÚ) a pokladna. PÚR pak má v souladu se zadáním příkladu 2.5.2 následující tvar:

MD	Počáteční účet rozvažný podniku ABC		D
ZK	1 500 000	DHM	1 200 000
Fondy	2 000	Zboží	300 000
Dodavatelé	200 000	Odběratelé	30 000
		BÚ	152 000
		Pokladna	20 000

Následně připomeneme hospodářské operace 1- 6 z příkladu 2.5.2 formou jejich předkontování.

Operace	MD	D	Částka
1. Úhrada od odběratele na BÚ	BÚ	Odběratelé	20 000
2. Úhrada závazku dodavateli pořízením úvěru	Dodavatelé	Úvěr	200 000
3. Nákup zboží na fakturu	Zboží	Dodavatelé	80 000
4. Faktura zaplacená z BÚ	Dodavatelé	BÚ	80 000
5. Vyskladnění poloviny zboží	Náklady	Zboží	190 000
6a) Prodej 3/4 vyskladněného zboží na fakturu	Odběratelé	Výnosy	150 000
6b) Prodej 1/4 vyskladněného zboží za hotové	Pokladna	Výnosy	50 000

Otevřeme účty hlavní knihy podvojně s PÚR, nákladové a výnosové účty s nulovým počátečním stavem. Zaúčtujeme jednotlivé hospodářské operace a účty uzavřeme podvojně s KÚR a ÚZZ.

MD		DHM		D	
PS	1 200 000				
		KS	1 200 000		

MD		Zboží		D	
PS	300 000				
3.	80 000	5.	190 000		
		KS	190 000		

MD		Odběratelé		D	
PS	30 000				
		1.	20 000		
6a)	150 000				
		KS	160 000		

MD		ZK		D	
				PS	1 500 000
KS	1 500 000				

MD		Fondy		D	
				PS	2 000
KS	2 000				

MD		Dodavatelé		D	
				PS	200 000
2.	200 000				
4.	80 000	3.	80 000		
KS	0				

MD	BÚ		D
PS	152 000		
1.	20 000	4.	80 000
		KS	92 000

MD	Úvěr		D
		PS	0
		2.	200 000
KS	200 000		

MD	Pokladna		D
PS	20 000		
6b)	50 000		
		KS	70 000

MD	Náklady		D
PS	0		
5.	190 000		
		KS	190 000

MD	Výnosy		D
		PS	0
		6a)	150 000
		6b)	50 000
KS	200 000		

MD	Konečný účet rozvažný podniku ABC		D
DHM	1 200 000	ZK	1 500 000
Zboží	190 000	Fondy	2 000
Odběratelé	160 000	Dodavatelé	0
BÚ	92 000	Úvěr	200 000
Pokladna	70 000	Zisk	10 000

MD	Účet zisků a ztrát podniku ABC		D
Náklady (úbytek zboží při prodeji)	190 000	Výnosy (tržba z prodeje zboží)	200 000
Zisk	10 000		

Povšimněme si, že z důvodu dodržení podvojnosti mezi konečnými stavy účtů a KÚR píšeme KS v jednotlivých účtech na opačné strany než je obvyklé podle pravidel popsanych v kapitole 4.2. Výsledek hospodaření, v našem případě zisk, je jedinou položkou, která se objeví podvojně jak v KÚR, tak v ÚZZ. Počáteční a konečný účet rozvažný odpovídají svou strukturou rozvahám podniku ABC uvedeným v příkladu 2.5.2, účet zisků a ztrát odpovídá výsledovce podniku ABC sestavené v příkladu 3.1.1.

5. KONTROLA ÚČETNICTVÍ

5.1. VNITŘNÍ KONTROLNÍ SYSTÉM

V procesu zpracování účetních informací může docházet k chybám, a proto je nutné provádět kontrolu. K tomu je v účetnictví zabudován vnitřní kontrolní systém skládající se z několika částí. **Přezkušování účetních dokladů** již bylo zmíněno na konci kapitoly 4.3. Z číselných vazeb se ověřuje, zda je součet finančních částek jednotlivých původních dokladů roven částce na sběrném dokladu a zda je součet částek v dokladech za sledovaný měsíc roven příslušnému deníkovému obratu. Provádí se také **kontrola vazeb mezi deníkem a hlavní knihou**, neboť měsíční deníkový obrat se musí rovnat součtu obrátů Má dáti a zároveň součtu obrátů Dal všech účtů hlavní knihy ve stejném období.

Předvaha umožňuje ověřit dodržení principu podvojnosti při zapisování do účtů hlavní knihy. Sestavuje se v rámci měsíční účetní uzávěrky. Do jejích řádků se shrnují počáteční stavy, obraty a konečné stavy účtů v běžném měsíci (BM), a to v souladu s pozicí v syntetické evidenci na stranu MD nebo D. Někdy se uvádějí též údaje vztažené k začátku roku. Sloupcové součty MD a D se musejí rovnat, když nastane odlišnost, znamená to chybu v aplikaci podvojného zápisu (různé peněžní částky v souvztažných účtech, zápis hospodářské operace na stejnou stranu ve dvojici účtů, zápis pouze do jednoho účtu apod.). Předvaha neodhalí chybu, která spočívá v nesprávné volbě dvojice souvztažných účtů při dodržení principu podvojnosti. Kontroluje proto formální, nikoli věcnou správnost účtování v syntetické evidenci.

Schematické znázornění předvahy vidíme v tabulce 5.1.1. V řádcích by konkrétně byl seznam všech aktivních, pasivních, nákladových a výnosových účtů z hlavní knihy. Finanční částky jsou značeny symbolem x, závorky u částek obrátů Dal nákladových a obrátů Má dáti výnosových účtů připomínají, že úbytky nákladů respektive výnosů se účtují zřídka.

Účet	PS k 1.1.		Obrat od 1.1.		PS BM		Obrat BM		KS BM	
	MD	D	MD	D	MD	D	MD	D	MD	D
Aktivní	x		x	x	x		x	x	x	
Pasivní		x	x	x		x	x	x		x
Nákladový			x	(x)	x		x	(x)	x	
Výnosový			(x)	x		x	(x)	x		x
Součet	$\Sigma MD = \Sigma D$		$\Sigma MD = \Sigma D$		$\Sigma MD = \Sigma D$		$\Sigma MD = \Sigma D$		$\Sigma MD = \Sigma D$	

Tabulka 5.1.1. Předvaha.

Kontrolní soupiska analytických účtů je prostředkem pro ověření vazeb mezi syntetickou a analytickou evidencí. Součet počátečních stavů, obrátů (nedošlo-li v daném měsíci k převodům mezi analytickými účty) a konečných stavů všech analytických účtů dané úrovně podrobnosti má být roven počátečnímu stavu, obrátům MD a D a konečnému stavu jim nadřazeného syntetického

účtu. Možnou podobu kontrolní soupisky analytické evidence k syntetickému účtu Dodavatelé uvádí tabulka 5.1.2. Podnik účtuje do dvou analytických účtů pro české a zahraniční dodavatele.

Účet	PS	Obrat MD	Obrat D	KS
Dodavatelé ČR	ps1	md1	d1	ks1
Dodavatelé zahr.	ps2	md2	d2	ks2
Dodavatelé	ps = ps1 + ps2	md = md1 + md2	d = d1 + d2	ks = ks1 + ks2

Tabulka 5.1.2. Kontrolní soupiska analytických účtů.

Kontrolní soupiska měla význam při odděleném vedení knih syntetické a analytické evidence v papírové podobě. V dnešní době umožňuje účetní software uplatnění principu podvojnosti již na úrovni analytické evidence (viz kapitola 4.3). Předkontuje a zapisuje se do analytických účtů, jejichž souhrnem vzniká syntetická evidence. Předvaha se pak sestavuje ze soustavy analytických účtů s mezisoučty pro syntetické účty a tím plní i roli kontrolních soupisek analytické evidence.

5.2. INVENTARIZACE

Inventarizace je nástrojem pro zajištění věcné správnosti účetnictví, jeho shody se skutečným stavem majetku a závazků podniku. Probíhá v několika etapách. **Inventura** spočívá v přesném zjištění reality. Může být fyzická, tedy vizuální, u majetku hmotné povahy a dokladová například u pohledávek a závazků, kdy podnik odsouhlasí výši příslušných položek se svými obchodními partnery. Zjištěné stavy se evidují v inventurních soupisech. Poté následuje porovnání reality se stavy aktiv a pasiv vykázanými v účetních knihách a případné nalezení inventarizačních rozdílů. Při skutečném stavu nižším než je stav zapsaný v účetnictví má podnik manko (u peněz a cenin hovoříme též o schodku), v opačném případě se jedná o přebytek.

Inventarizační rozdíly je nutno zaúčtovat. **Manko** je pro podnik nákladem. U zásob s možným technologickým úbytkem (odpaření tekutin, rozprášení sypkých materiálů při dopravě apod.) jsou povoleny ztráty v rámci norem přirozených úbytků, které se nepovažují za manko a zapisují se do nákladového účtu spotřeba materiálu. **Přebytek** na zásobách, případně jiných oběžných aktivech, je výnosem, přebytek na dlouhodobých odpisovaných aktivech se zapisuje do účtů jejich opravěk a u neodpisovaného dlouhodobého majetku (viz poznámka A1 v kapitole 2.2) se zapíše na účet pro kapitálové fondy. Součástí inventarizace je dále prošetření příčin zjištěných rozdílů a přijetí nápravných opatření.

Následující dva příklady a poznámka jsou věnovány problematice účtování manka a přebytku v různých situacích.

Příklad 5.2.1. Účtování v případě manka.

Uvedeme předkontování vybraných hospodářských operací spojených s chybějícím majetkem včetně předpisu k úhradě manka odpovědným zaměstnancem. Pro dlouhodobý hmotný majetek používáme zkratku DHM.

Operace	MD	D
Ztráta v rámci norem přirozených úbytků	Náklady (spotřeba mat.)	Materiál
Manko na materiálu	Náklady (manka a škody)	Materiál
Předpis k úhradě manka zaměstnancem	Pohledávky za zam.	Výnosy
Úhrada manka v hotovosti	Pokladna	Pohledávky za zam.
Chybějící DHM odpisovaný	Náklady (manka a škody)	Oprávkky k DHM
Chybějící DHM neodpisovaný	Náklady (manka a škody)	DHM

Poznámka K1. V případě manka na odpisovaném dlouhodobém hmotném či nehmotném majetku se do účtů zmíněných ve výše uvedené tabulce zapíše **zůstatková cena**, to jest pořizovací cena (viz kapitola 6.4) snižená o vytvořené oprávkky. Poté se účty příslušného dlouhodobého majetku a opravek vynulují podvojným zápisem pořizovací ceny. Situaci v účtech lze zobrazit následujícím způsobem, symbol N označuje nákladové účty.

MD	DHM	D	MD	N - Odpisy DHM	D
PS	Pořiz. cena	3.	Pořiz. cena	1.	Oprávkky
MD	Oprávkky k DHM	D	MD	N - manko	D
3.	Pořiz. cena	1.	Oprávkky	2.	Zůst. cena
		2.	Zůst. cena		

Příklad 5.2.2. Účtování v případě přebytku.

Nyní předkontujeme operace v souvislosti s přebytkem na zásobách a na dlouhodobém majetku.

Operace	MD	D
Přebytek materiálu	Materiál	Výnosy
Přebytek DHM odpisovaného	DHM	Oprávkky k DHM
Přebytek DHM neodpisovaného	DHM	Kapitálový fond

Inventarizaci konají podniky periodicky, a to zpravidla jedenkrát ročně před sestavením účetní závěrky. Zásoby a DHM bez stálého místa se inventarizují průběžně v termínech stanovených podnikem. Inventarizaci je nutné provést i v mimořádných případech, což je například změna vlastnických práv k podniku, zahájení jeho likvidace nebo postižení živelní pohromou. Výsledky inventarizace se archivují po zákonem stanovenou dobu pěti let.

5.3. AUDIT

Prvopočátky kontroly záznamů o hospodářské a obchodní činnosti sahají do období před více než pěti tisíci lety. Na území Mezopotámie nacházíme vedle kvantitativního vyjádření finančních transakcí také značky potvrzující jejich verifikaci. Podobně tomu bylo i ve starověkém Egyptě, Číně, Persii a Řecku. V antickém Římě se konala slyšení o účtech, při nichž se hlasitým čtením odsouhlasily záznamy dvou stran obchodního vztahu. Z latinského auditus (slyšení) pochází dnes používaný termín audit označující pozorování, kontrolu a hodnocení určitých údajů a skutečností v různých oblastech lidské činnosti.

V současné podobě se audit v účetnictví začíná uplatňovat v devatenáctém století. V průběhu průmyslové revoluce se v Anglii a následně v dalších zemích rozvíjejí formy podnikání, u nichž se vlastníci podniku přímo nepodílejí na jeho řízení. Příkladem jsou akciové společnosti. Majitelé potřebují nezávislou kontrolu pravdivosti účetních informací. Ověření účetní závěrky a dalších údajů a vyjádření názoru na to, zda účetní výkazy věrně zobrazují majetkovou a finanční situaci podniku, se nazývá **externí** či statutární **audit**. Provádějí jej specialisté - auditori nebo auditorské společnosti, jejichž činnost je upravena zákonem o auditorech. Zákon o účetnictví určuje, které podniky povinně podléhají auditu. Rozhodujícími faktory jsou úhrny z rozvahy a výsledovky a počet zaměstnanců.

Regulaci a dohled nad auditem konají specializované profesní organizace. V České republice je to **Komora auditorů**, jež organizuje odborné zkoušky, uděluje auditorská oprávnění, zajišťuje průběžné vzdělávání auditorů a kontrolu kvality jejich práce. Vede též evidenci auditorů, vydává auditorské standardy upravující postupy provádění kontrolní činnosti a etický kodex pro auditory. Vychází přitom z mezinárodních auditorských standardů, zejména v rámci práva Evropské unie, a z etického kodexu Mezinárodní federace účetních a auditorů. Na auditorskou činnost a na práci Komory auditorů dohlíží **Rada pro veřejný dohled nad auditem**, která spolupracuje s Českou národní bankou a s Ministerstvem financí. V důsledku globalizující se ekonomiky byly založeny nadnárodní organizace za účelem harmonizace podmínek výkonu auditorské a účetní profese, například **Federace evropských účetních expertů** (FEE) v Bruselu (**v roce 2016 změnila název na Accountancy Europe**) nebo **Mezinárodní federace účetních a auditorů** (IFAC) se sídlem v New Yorku.

Na osobu auditora jsou kladeny přísné požadavky. V první řadě je to vysokoškolské vzdělání ekonomického směru, odborná praxe ve funkci asistenta auditora a složení **auditorské zkoušky**. Ta ověřuje znalost účetnictví včetně mezinárodních účetních standardů, znalost tuzemských a mezinárodních auditorských standardů, finanční analýzy a řízení rizik a v potřebném rozsahu i vědomosti z finančního, insolvenčního, obchodního, občanského a pracovního práva, zásad řízení podniku, podnikové, finanční a obecné ekonomie, matematiky, statistiky a informačních systémů. Dílčí zkoušky z jednotlivých okruhů se konají písemnou formou.

Při své činnosti má být auditor nezávislý na kontrolovaném subjektu, jeho hodnocení účetních výkazů musí být objektivní a nestranné. Je vázán povinností mlčenlivosti o skutečnostech, které zjistil při kontrole a nejsou veřejně známé. Výjimkou je poskytnutí informací soudu a orgánům činným v trestním řízení a České národní bance v oblasti její dohledové působnosti na finančních trzích. V případě chybného posouzení účetní závěrky by auditor mohl závažně poškodit pověst kontrolovaného podniku, což by mělo vliv na jeho další prosperitu. Auditorská profese je proto velmi odpovědná a auditor je ze zákona povinen pojistit se proti případným škodám způsobeným svou činností.

Proces auditu se skládá ze dvou fází. První, plánování a příprava, spočívá v získání základních informací o podniku v souvislosti se situací v daném odvětví i s celkovou národohospodářskou situací. Auditor věnuje pozornost účetnímu systému, jeho metodám a používaným softwarovým produktům i vnitřnímu kontrolnímu prostředí ověřované společnosti. Posoudí **auditorské riziko**, které má několik typů. **Přirozené** riziko je nebezpečí významné nesprávnosti v účetní závěrce podniku vyplývající z povahy účtovaných hospodářských operací (subjektivní metody ocenění aktiv apod.). **Kontrolní** riziko je nebezpečím, že nesprávnostem v účetních výkazech nezabrání

vnitřní kontrolní systém účetnictví podniku, dojde-li auditor k závěru o jeho nízké spolehlivosti. **Zjišťovací** riziko spočívá v neodhalení nedostatků v účetní závěrce auditorem. Bezprostředně souvisí s použitými ověřovacími postupy, a proto může jako jediné být auditorem ovlivněno.

Plán auditu stanoví postup prověření vnitřního kontrolního systému a dalších údajů tak, aby byla zajištěna efektivnost auditu a redukováno zjišťovací riziko. Určí se významnost nesprávností v účetnictví, což umožní auditorovi zhodnotit účetní závěrku na dané úrovni přesnosti. Vzhledem k tomu, že auditor není u velkých podniků schopen zkontrolovat všechny účetní položky, nemůže potvrdit absolutní správnost účetnictví a účetních výkazů. Položky k ověření vybírá auditor podle určitých kritérií (například pohledávky po lhůtě splatnosti, závazky, vlastní kapitál nebo zisk před zdaněním), lze použít i statistické výběrové metody.

Provedení auditu je druhou fází, která zahrnuje naplánované testování správného fungování vnitřního kontrolního systému a kontrolu věcné správnosti údajů v účtech a účetních výkazech. Výsledkem je **zpráva auditora** určená vlastníkům podniku a externím zájemcům (banky, burzy cenných papírů aj.). Má předepsanou strukturu, uvádí příjemce zprávy a označení kontrolované společnosti, vymezení předmětu a rozsahu ověřování a odkazy na použité postupy. Hlavní částí je **výrok auditora** neboli vyslovení názoru na to, zda účetní závěrka podává věrný obraz předmětu účetnictví v souladu s právními předpisy a účetními standardy. Zřejmě to však nemusí znamenat, že podnik dobře hospodaří. Výrok **bez výhrad** znamená absenci nedostatků ve výkazech. Výrok **s výhradou** je vysloven, pokud auditor shledá mírné nedostatky, případně si není jistý správností některých údajů; **záporný** výrok konstatuje, že účetní výkazy jako celek nepodávají pravdivé svědectví o finanční a majetkové situaci podniku, auditor například popírá vhodnost použitých účetních postupů. Pokud auditor nebyl schopen komplexně ověřit všechny podklady, může dojít i k **odmítnutí výroku**. Závěrem zpráva obsahuje datum a přesnou identifikaci osoby auditora nebo auditorské firmy. Podrobnější informace mohou být v dopisu auditora pro vedení podniku.

Poznámka K2. Provádějí se i jiné typy auditu. **Interní** (vnitřní) **audit** se zabývá zkoumáním jevů ekonomické povahy uvnitř podniku s cílem zajistit jeho efektivní chod a správné financování. Začal se provozovat ve třicátých letech dvacátého století v bankovníctví a pojišťovnictví, později také v oblasti průmyslu a obchodu. Interní auditor může být zaměstnancem podniku, u velkých společností jsou k tomu účelu zřízena specializovaná pracoviště. Informace od interních auditorů využívá management podniku i externí auditoři. **Audit jakosti** je zaměřen na kontrolu kvality podnikových produktů, **počítačový audit** prověřuje a chrání spolehlivost softwarových systémů a hardwarových vybavení, které jsou základním zdrojem informací pro interní i externí auditory, **ekologický audit** vyhodnocuje dopad činnosti podniku na životní prostředí.

6. OCEŇOVÁNÍ V ÚČETNICTVÍ

6.1. MEZINÁRODNÍ ÚČETNÍ STANDARDY

Správné přiřazení finančních částek všem položkám aktiv a závazků má zásadní význam pro pravdivost a věrohodnost účetních informací. Umožňuje zobrazit majetkovou a finanční strukturu podniku i výši jeho nákladů a výnosů, má tedy bezprostřední vliv na účetní výkazy a na hodnotu výsledku hospodaření. Podnik musí věnovat pozornost volbě správného typu ceny a oceňovacích technik. Požadavky na způsob ocenění majetku a závazků a přístupy k němu se neustále vyvíjejí. Nejprve naznačíme současný stav v mezinárodní legislativě a následně jeho aplikaci v českých účetních předpisech.

Mezinárodní účetní standardy IAS/IFRS a US GAAP zmíněné v sedmé kapitole rozeznávají několik oceňovacích základů. **Historická cena** či historické náklady (historical cost) představují částku, za kterou byl majetek pořízen nákupem nebo vlastní výrobou. U závazků je to hodnota přijatého prospěchu získaného výměnou za povinnost uhradit závazek (například nákup aktiv), případně obnos, který bude zaplacen jako uspokojení závazku (například daně). Jedná se o částku předepsanou k úhradě při vzniku závazku. Historická cena vyjadřuje stav trhu v minulosti. Je snadno determinovatelná a ověřitelná, a proto nejčastěji používaná. Má ovšem nevýhodu v tom, že nezachycuje změny tržních podmínek, což se může závažně projevit na věrohodnosti ocenění zejména u dlouhodobého majetku. K rozvahovému dni lze přecenit aktiva a závazky na jiné typy cen tak, aby se zachytilo trvalé snížení hodnoty aktiv a zvýšení hodnoty závazků, aktuální stav trhu, případně efekty inflace.

Reprodukční hodnota neboli běžná cena (current cost) představuje finanční částku, za níž by bylo možné majetek pořídit k datu ocenění, to jest v současnosti. Je to vstupní cena při nahrazení daného aktiva obdobným. Je stanovena z pozice kupujícího. Závazky se oceňují ve výši, která by byla v současné době věřitelem požadována k jejich úhradě. Běžná cena vychází ze současných tržních podmínek. Nabývá na významu v dobách vysoké inflace, kdy ocenění historickou cenou neinformuje pravdivě o skutečné peněžní hodnotě majetku a závazků. Její praktické použití je však omezené z důvodu nutnosti neustálého přecenování. **Realizovatelná hodnota** uváděná též jako vypořádací hodnota (settlement value) je částka, za kterou lze majetek v současnosti prodat. Je to výstupní cena odhadovaná z pozice prodávajícího. U závazků jde o dlužníkem očekávanou částku potřebnou pro jejich vypořádání.

Reálná hodnota (fair value) vyjadřuje obnos, za který by bylo možné po dohodě obchodních partnerů za obvyklých podmínek směnit aktivum nebo vyrovnat závazek. Nespecifikuje, zda situaci nahlédneme z hlediska účetnictví kupujícího nebo prodávajícího, neboť není cenou skutečné transakce. Nelze ji zaměňovat s tržní cenou, ne všechna aktiva jsou v okamžiku ohodnocení touto metodou veřejně obchodována. Reálná hodnota se používá převážně u finančních aktiv. Stanovují ji odborníci, často bývá odhadována pomocí různých oceňovacích modelů s uplatněním finanční matematiky a pravděpodobnostně-statistických metod. Jako příklady lze uvést model CAPM pro ocenění dlouhodobých aktiv či modely pro oceňování finančních derivátů.

Reprodukční, realizovatelná i reálná hodnota zohledňují aktuální stav trhu. **Současná hodnota** (present value) peněžních toků, které bude daný majetek případně závazek generovat, se počítá postupy finanční matematiky založenými na časové hodnotě peněz. Je součtem diskontovaných budoucích příjmů z aktiv případně diskontovaných budoucích výdajů na úhradu závazků. Zde se jedná o prognózu očekávaných plateb, tedy budoucího stavu trhu. Tento typ ceny je vhodnou oceňovací bází pro dlouhodobé závazky a pohledávky včetně dluhových cenných papírů. Širšímu uplatnění brání problémy s volbou úrokových měr pro diskontování i se stanovením budoucích finančních toků.

Příklad 6.1.1. Ocenění kupónového dluhopisu současnou hodnotou.

Podnik zakoupil k datu emise dluhopis s nominální hodnotou 1 000 000 a dobou splatnosti 10 let. Na konci každého celého roku od emise přinese tento cenný papír majiteli kupónovou platbu výše 2% z nominální hodnoty, která podléhá zdanění 15%. Po uplynutí doby splatnosti vyplátí emitent dluhopisu jeho majiteli nezdaněnou nominální hodnotu. Očekávaný finanční tok příjmů majitele je tvořený částkami 17 000 v časech 1, 2, ... ,9 let od emise a částkou 1 017 000 po 10 letech od emise. K určení současné hodnoty použijeme běžnou roční míru zhodnocení kapitálu 1%, označme ji $i = 0,01$. Od ní odvodíme diskontní faktor $v = 1 / (1 + i) = 0,990099$. Současná hodnota je $17\,000 \times (v + v^2 + \dots + v^9) + 1\,017\,000 \times v^{10} = 1\,066\,299$ po zaokrouhlení na celé číslo. Pokud by tedy byl dluhopis k datu emise prodáván za nominální hodnotu, vyplátí se koupit jej, neboť je na trhu podhodnocen.

6.2. HISTORICKÁ CENA PŘI OCENĚNÍ ZÁSOB

Používáme-li historickou cenu, kvantifikujeme s ní přírůstky i úbytky majetku. Tak lze bez problémů postupovat u dlouhodobých aktiv. U zásob však nastává značné množství přírůstků a úbytků v krátkém časovém horizontu a výše zmíněný individuální přístup by vyžadoval velmi pečlivou evidenci. Přitom v okamžiku spotřeby často ve skladu nerozlišujeme, z které dodávky zásoby odebíráme. Pro takové případy byly vyvinuty speciální oceňovací techniky.

Metoda průměrování přiřazuje jednotlivým přírůstkům a úbytkům zásob ocenění spočítané jako vážený aritmetický průměr pořizovacích cen nebo výrobních nákladů na jednotku dodávky. Váhami jsou dodaná množství. Průměr pravidelně aktualizujeme, obvyklá perioda je jeden měsíc.

Metoda FIFO (first in, first out) oceňuje přírůstky skutečnou pořizovací cenou, avšak u úbytků předpokládáme, že se nejprve spotřebovávají nejstarší dodávky. Při běžně se vyskytujícím růstu cen v čase to vede k podhodnocení nákladů, které se účtují při spotřebě zásob, a k vykazání vyšší hodnoty výsledku hospodaření.

Metoda LIFO (last in, first out) je založena na předpokladu zahájení spotřeby od nejnovějších dodávek. Při rostoucích cenách si podnik navyšuje náklady a snižuje výsledek hospodaření a tím i daňový základ. Česká účetní legislativa ani mezinárodní standardy IAS/IFRS (viz kapitola 7.4) tento přístup nepovolují. Dalším způsobem je **pevná cena** stanovená podnikem pro určité období, která se používá v kombinaci s **evidencí oceňovacích odchylek**. Postup jejich výpočtu je popsán například v knize [6].

Příklad 6.2.1. Účtování o zásobách.

Předpokládejme dvě dodávky materiálu. První obsahuje 1000 kusů po 450 Kč, ve druhé je 800 kusů po 500 Kč. Dodávky nejsou na skladě vzájemně rozlišeny. Ze skladu odebíráme 1500 kusů.

Nejprve stanovíme průměrnou cenu, která je rovna $(1000 \times 450 + 800 \times 500) / 1800 = 472$ Kč, zaokrouhleno na celé číslo. Do nákladového účtu Spotřeba materiálu a do aktivního účtu Materiál tedy zapíšeme spotřebu $1500 \times 472 = 708\,000$ Kč.

Při účtování metodou FIFO zapíšeme spotřebu $1000 \times 450 + 500 \times 500 = 700\,000$. Metodou LIFO by se účtovala spotřeba $800 \times 500 + 700 \times 450 = 715\,000$ Kč.

Zvolme dále pevnou cenu 480 Kč za kus. Ve fázi nákupu počítáme odchylky skutečné pořizovací ceny od pevné ceny. Z nich dále určíme pro dané období průměrné procento odchylek, v našem případě dostaneme $(-30\,000 + 16\,000) / (480\,000 + 384\,000) = -0,0162$, tedy -1,62%. Odchylku spotřeby aproximujeme hodnotou $1500 \times 480 \times (-0,0162) = 720\,000 \times (-0,0162) = -11\,664$ Kč. V syntetických a analytických účtech provedeme následující zápisy:

Syntetická evidence:

MD	Materiál	D
1.	450 000	3. 708 336
2.	400 000	

MD	Náklady (spotřeba materiálu)	D
3.	708 336	

Analytická evidence:

MD	Materiál v pevné ceně	D
1a)	480 000	
2a)	384 000	
	3a)	720 000

MD	Oceňovací odchylky	D
	1b)	30 000
2b)	16 000	
3b)	11 664	

Poznámka C1. Vzhledem k tomu, že ocenění zásob by nemělo být vyšší než případný finanční přínos z jejich prodeje, používá se **princip nejnižší ceny**. Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich realizovatelná hodnota je nižší než v účetnictví uvedená historická cena, zásoby se přecení na tuto nižší cenu. Ztráta, kterou by podnik utrpěl prodejem zásob, se projeví v účetnictví nákladem. Je-li naopak **nižší** historická cena, k přecenění nedojde a zisk z hypotetického prodeje zásob se v účetnictví neprojeví.

6.3. OCEŇOVACÍ MODEL Y

Oceňování majetku a závazků by se mělo vyznačovat stálostí z důvodu srovnatelnosti v čase. Vybere-li si podnik pro výchozí ocenění případně přecenění na aktuální cenu danou oceňovací základnu, měl by u jejího použití setrvat. Zároveň je povinen informovat o aplikaci jednotlivých typů cen u položek účetní závěrky. Mezinárodní a národní účetní standardy předepisují, které ceny lze kombinovat, a specifikují aktiva a závazky, pro které jsou kombinace povolené.

Model historických nákladů spočívá v setrvání podniku na původním ocenění historickou cenou. Postupné snižování hodnoty dlouhodobých aktiv je řešeno jejich odpisováním, hodnota pohledávek a závazků se snižuje při jejich částečné nebo celkové úhradě. Je možné zachytit také přechodné snížení hodnoty aktiv například prostřednictvím opravných položek. Tento přístup nachází uplatnění u dlouhodobých hmotných a nehmotných aktiv a u zásob.

Model reálné hodnoty připouští prvotní ocenění historickou cenou nebo reálnou hodnotou a následně se pak vždy k rozvahovému dni přeceňuje na aktuální reálnou hodnotu. První způsob se aplikuje například na pozemky nebo na budovy, kdy podnik přechází k reálné hodnotě po různém dlouhém období ocenění v historické ceně. Krátkodobé cenné papíry lze ocenit reálnou hodnotou hned při jejich nabytí. Problematika účtování zisku nebo ztráty z přecenění na reálnou hodnotu je zpracována v mezinárodních účetních standardech (viz např. [1], kapitola 3.2.2, ve které jsou rozebrány standardy řady IAS zaměřené na ocenění reálnou hodnotou). Účtuje se buď rozvahově, to jest změnou finančního ohodnocení přeceňovaného majetku a změnou na vlastních zdrojích (fond z přecenění), nebo výsledkově, kdy je změna peněžní hodnoty aktiva doprovázena změnou na nákladech či výnosech.

Model zůstatkové hodnoty je vhodný pro závazky, pohledávky a finanční aktiva, která se vypořádají penězi, přičemž peněžní vyrovnání může být postupné a bývá odložené v čase. Je založen na ocenění současnou hodnotou. Pohledávky a závazky se v okamžiku svého vzniku zaúčtují v diskontované výši. Jejich hodnota se poté periodicky navyšuje úročením a při úhradě je účtováno o jejich skutečné (jmenovité) hodnotě. U postupného splácení dluhu se jeho výchozí ocenění snižuje o uhrazené umořovací splátky. Zaplacené úroky se účtují u dlužníka výsledkově do nákladů, u věřitele do výnosů. Kromě toho lze snížit hodnotu aktiv například pro nedobytnost pohledávky.

Model ocenění ekvivalencí lze použít v případě majetkových účastí. Historická cena těchto finančních investic se každým rokem upravuje o změny investorova podílu na čistých aktivech neboli hodnotě aktiv snížených o závazky podniku, do něhož vložil své prostředky.

Příklad 6.3.1. Ocenění závazku modelem zůstatkové hodnoty.

Podnik pořídil dlouhodobý hmotný majetek (DHM) na obchodní úvěr přijatý 1.5. roku 1, faktura od dodavatele je splatná částkou 100 000 za dva roky. Roční úroková míra bankovních úvěrů na podobné účely je 10%, od ní odvozený diskontní faktor je $v = 1/(1+0,1)$. Diskontované a úročené částky zaokrouhlujeme na celá čísla.

Podnik zaúčtuje 1.5. roku 1 přijatý úvěr jako závazek v diskontované výši $100\,000 \times v^2 = 82\,645$. Hodnota závazku v době splatnosti vzroste úročením na $82\,645 \times (1,1)^2 = 100\,000$.

Při účetní uzávěrce k 31. 12. roku 1 se hodnota závazku přepočítá na $82\,645 \times (1,1)^{(8/12)} = 88\,066$, používáme-li základní časovou jednotku jeden měsíc a upravujeme výši dlužné částky úročením přes 8 měsíců. Úrok za období květen až prosinec roku 1 činí 5 421 a je pro podnik nákladem. Na konci roku 2 má závazek hodnotu $88\,066 \times 1,1 = 96\,873$, úrok za rok 2 je 8 807.

K datu splatnosti má závazek hodnotu $96\,873 \times (1,1)^{(4/12)} = 100\,000$, úrok za období leden až duben roku 3 je 3 127. Závazek je uhrazen z bankovního účtu (BÚ) podniku.

Podívejme se na předkontování a vývoj v účtech. Pro zjednodušení předpokládáme, že podnik není plátcem DPH a nezabýváme se náklady souvisejícími s odpisováním pořízeného DHM. V účtech nevyznačujeme operace spojené s roční účetní uzávěrkou (počáteční a konečné stavy). Na straně D účtu Úvěr roste hodnota závazku o částky úroku až na celkových 100 000.

Operace	MD	D	Částka
1. Přijetí úvěru, pořízení DHM	DHM	Úvěr	82 645
2. Úrok k 31.12. roku 1	Náklady	Úvěr	5 421
3. Úrok k 31.12. roku 2	Náklady	Úvěr	8 807
4. Úrok k 1.5. roku 3	Náklady	Úvěr	3 127
5. Splacení úvěru z BÚ	Úvěr	BÚ	100 000

MD	Úvěr	D	MD	Náklady	D
5.	100 000	1.	82 645		
		2.	5 421	2.	5 421
		3.	8 807	3.	8 807
		4.	3 127	4.	3 127

MD	DHM	D	MD	Bankovní účet	D
1.	82 645			5.	100 000

Příklad 6.3.2. Ocenění postupně spláceného úvěru modelem zůstatkové hodnoty.

Úvěr výše 100 000 má být umořován ročními splátkami výše 20 000 při roční úrokové míře 3%. Podle principů finanční matematiky je stav dluhu současnou hodnotou budoucích splátek. Každá splátka se rozpadne na součet dvou částek, a sice úmoru, který snižuje stav dluhu, a úroku neboli poplatku dlužníka věřiteli za zapůjčení peněz. Velikost úmoru a úroku se při konstantním součtu 20 000 v čase mění. Úrok je počítán násobením stavu dluhu úrokovou sazbou. Lze tedy sestavit umořovací plán, v němž je poslední splátka upravena tak, aby stav dluhu klesl na nulu.

Částky úroku jsou opět zaokrouhleny na celá čísla.

Rok	Splátka	Úrok	Úmor	Stav dluhu
0				100 000
1	20 000	$100\,000 \times 0,03 = 3\,000$	17 000	83 000
2	20 000	$83\,000 \times 0,03 = 2\,490$	17 510	65 490
3	20 000	$65\,490 \times 0,03 = 1\,965$	18 035	47 455
4	20 000	$47\,455 \times 0,03 = 1\,424$	18 576	28 879
5	20 000	$28\,879 \times 0,03 = 866$	19 134	9 745
6	10 037	$9\,745 \times 0,03 = 292$	9 745	0

V účetnictví dlužníka se postupně snižuje hodnota závazku, hrazené úroky jsou pro něj nákladem. Na peněžních prostředcích je každý rok úbytek 20 000, který má ve složeném účetním zápisu podvojnost s částkami úroku a úmoru.

V účetnictví věřitele se postupně snižuje hodnota pohledávky, přijaté úroky jsou jeho výnosem. Na peněžních prostředcích je každý rok přírůstek 20 000, který má ve složeném účetním zápisu podvojnost s částkami úroku a úmoru.

Konkrétně zapisuje dlužník do níže uvedených účtů pro závazky a náklady:

MD	Přijatý úvěr	D	MD	Náklady (úroky)	D
	PS	100 000			
1.	17 000		1.	3 000	
2.	17 510		2.	2 490	
3.	18 035		3.	1 965	
4.	18 576		4.	1 424	
5.	19 134		5.	866	
6.	9 745		6.	292	
	KS	0			

Věřitel píše do následujících účtů pro pohledávky a výnosy:

MD	Poskytnutý úvěr	D	MD	Výnosy (úroky)	D
PS	100 000				
		1.	17 000	1.	3 000
		2.	17 510	2.	2 490
		3.	18 035	3.	1 965
		4.	18 576	4.	1 424
		5.	19 134	5.	866
		6.	9 745	6.	292
KS	0				

6.4. APLIKACE V ČESKÉM ÚČETNICTVÍ

České účetní předpisy rozlišují několik kategorií historické ceny podle toho, na jaký typ aktiv je použita. **Pořizovací cena** je částka, za kterou byl majetek koupen, včetně případných nákladů souvisejících s pořízením, jež jsou definovány legislativou (doprava, montáž, pojištění zásilky, celní poplatky, odměny za poradenské, zprostředkovatelské, projektové a jiné přípravné služby, poplatky burze cenných papírů aj.) Do těchto nákladů se ale nezahrnují položky jako je vybavení pořízeného dlouhodobého majetku zásobami, náklady na zaškolení pracovníků, kursové rozdíly, úroky, pokuty a penále. DPH je součástí pořizovací ceny pouze v případě, že podnik není jejím plátcem, jak bylo naznačeno v příkladu 4.3.1. Pořizovací cenu dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku je možné snížit o dotaci na jeho pořízení nebo zvýšit o technické zhodnocení (rekonstrukce a modernizace). Dále se jejím prostřednictvím oceňují nakoupené zásoby, cenné papíry a finanční deriváty a pohledávky nabyté za úplatu. **Vlastní náklady** vynaložené na výrobu se používají k ohodnocení dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku a zásob vytvořených vlastní činností. **Jmenovitá hodnota** se uvádí u peněžních prostředků a cenin a též u pohledávek a závazků. Jedná se o částku definující trvalou hodnotu mincí, bankovek a cenin respektive o částku předepsanou k úhradě.

Příklad 6.4.1. Účtování o DHM.

Uvedeme vybrané hospodářské operace, při kterých se pracuje s pořizovací cenou a částkami od ní odvozenými. Pro jednoduchost předpokládejme, že podnik není plátcem DPH. Účtování při nákupu a prodeji u plátce DPH je obsaženo v příkladech 4.3.1 a 4.3.2. Při nákupu, pokud vznikají náklady související s pořízením, se používá pomocný účet Pořízení DHM. Pořizovací cena byla stanovena ve výši 125 000. Dále je prezentováno použití opravné položky a tvorba oprávek neboli účetní odpisy DHM. Částečně odepsaný majetek v zůstatkové ceně 100 000 je prodán zaměstnanci podniku za 110 000. Symboly N a V označují v níže uvedené tabulce nákladové a výnosové účty. V operacích 7, 8 se dostane do nákladů pořizovací cena prodaného DHM, tedy celkem 125 000. V operacích 3 a 9 se vynuluje účet DHM a v operacích 7, 8, 9 se vynuluje s ním související účet oprávek. Účtováním úhrad závazků a pohledávek se nezabýváme.

Operace	MD	D	Částka
1. Nákup DHM na fakturu	Pořízení DHM	Dodavatelé	120 000
2. Doprava dodavatelem	Pořízení DHM	Dodavatelé	5 000
3. Zařazení DHM do evidence	DHM	Pořízení DHM	125 000
4. Porucha DHM, tvorba opravné položky	N - Opr. položky	Opr. pol. k DHM	50 000
5. Oprava DHM provedena v podniku	N - Opravy	V - Aktivace služeb	10 000
6. Zúčtování opravné položky	Op. pol. k DHM	N - Opr. položky	50 000
7. Odpis DHM	N - Odpis DHM	Oprávký k DHM	25 000
8. Odpis zůstatkové ceny při prodeji	N - Z. cena DHM	Oprávký k DHM	100 000
9. Vyřazení vstupní ceny	Oprávký k DHM	DHM	125 000
10. Prodej DHM zaměstnanci	Pohledávky za zam.	V - Tržby za DHM	110 000

MD	Pořízení DHM	D
1.	120 000	3. 125 000
2.	5 000	

MD	DHM	D	
3.	125 000	9.	125 000

MD	N - Odpis DHM	D
7.	25 000	

MD	Oprávky k DHM	D
9.	125 000	7. 25 000
		8. 100 000

MD	N - Opr. položky		D
4.	50 000	6.	50 000

MD	Opr. pol. k DHM		D
6.	50 000	4.	50 000

MD	N - Opravy	D
5.	10 000	

MD	V - Aktivace	D
	5.	10 000

MD	N - Z. cena DHM	D
8.	100 000	

MD	V - Tržby za DHM	D
	10.	110 000

MD	Dodavatelé	D
	1.	120 000
	2.	5 000

MD	Pohled. za zam.	D
10.	110 000	

Reprodukční hodnota je v českých účetních předpisech uváděna pod názvem **reprodukční pořizovací cena**. Ohodnotí se s ní majetek bezúplatně nabytý nebo takový, u něhož není možné stanovit vlastní náklady na výrobu. Na realizovatelnou hodnotu jsou přeceňovány zásoby ve smyslu poznámky C1 v kapitole 6.2. Český zákon o účetnictví používá termín **prodejní cena**. Od ní se odečtou náklady spojené s prodejem a na získanou čistou prodejní cenu se sníží hodnota zásob.

Reálná hodnota je ve shodě s mezinárodním pojetím tržní cenou vyhlášenou burzou cenných papírů nebo oceněním, které určí soudní znalec, případně které je stanoveno kvalifikovaným odhadem. Aplikuje se především na cenné papíry ke krátkodobému držení, finanční deriváty, technické rezervy pojišťoven a pohledávky určené k obchodování. Pro přecenění z historické pořizovací ceny na reálnou hodnotu a aktualizaci reálné hodnoty se u krátkodobých cenných papírů, které nejsou určeny k okamžitému obchodování, používá účet příslušného finančního majetku a souvztačný pasivní účet pro oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků. Ten má charakter fondu z nerealizovaného zisku, neboť nedochází k prodeji finančního aktiva. V případě cenných papírů k obchodování se podvojně s účtem finančního majetku píše na účty finančních nákladů či výnosů podle toho, zda cenu snižujeme nebo zvyšujeme. V následujícím příkladu se podíváme na přecenění finančních derivátů.

Příklad 6.4.2. Přecenění opcí na reálnou hodnotu.

Opce jsou jedním z finančních derivátů, to jest nástrojů, jejichž hodnota je spojena s hodnotou tzv. podkladového aktiva (například ropa, akcie). Evropská opce představuje právo koupit nebo prodat smluvené množství podkladového aktiva ve stanovenou dobu za předem stanovenou cenu. Kupující opce zaplatí prodávajícímu opční prémii, která je cenou opce, čímž získává právo na uskutečnění obchodu s podkladovým aktivem. Proávající má pak povinnost obchod uskutečnit, pokud protistrana realizuje opci neboli využije svého práva. Předpokládejme, že subjekt A koupil od subjektu B opci a zaplatil za ni 100 000 Kč. K rozvahovému dni roku 1 přecení oba subjekty zmíněnou opci na reálnou hodnotu ve výši 95 000 Kč, k rozvahovému dni roku 2 pak na reálnou hodnotu výše 105 000 Kč. Použijí k tomu rozvahové účty pro nakoupené opce a prodané opce a výsledkové účty pro náklady (N) a výnosy (V) z derivátových operací. Finanční transakce se uskutečňují přes bankovní účty (BÚ).

Předkontování pro subjekt A:

Operace	MD	D	Částka
Nákup opce	Nakoup. opce	BÚ	100 000
Přecenění na reálnou hodnotu 95 000	N z der. oper.	Nakoup. opce	5 000
Přecenění na reálnou hodnotu 105 000	Nakoup. opce	V z der. oper.	10 000

Předkontování pro subjekt B:

Operace	MD	D	Částka
Prodej opce	BÚ	Prod. opce	100 000
Přecenění na reálnou hodnotu 95 000	Prod. opce	V z der. oper.	5 000
Přecenění na reálnou hodnotu 105 000	N z der. oper.	Prod. opce	10 000

Poznámka C2. Podnik je ze zákona povinen účtovat finanční částky v české měně. Má-li majetek a závazky v zahraniční měně, provede při jejich nabytí přepočet na české koruny podle kursu stanoveného Českou národní bankou. Legislativa určuje rozvahové položky, u kterých se musí přepočítat hodnota podle aktuálního měnového kursu vždy k rozvahovému dni, a doplňkově se evidují částky v cizí měně. Jsou to zejména pohledávky, závazky, cenné papíry, finanční deriváty a podíly v zahraničních společnostech. Přecenění dle současného kursu se provádí i v okamžiku vstupu aktiv nebo pasiv v zahraniční měně do hospodářských operací, to jest například při úhradě pohledávek a závazků. Při těchto přepočtech se účtují **kursové ztráty a zisky** výsledkově, tedy do nákladů a výnosů. Výjimkou jsou cenné papíry (kromě dluhových) a majetkové podíly, jejichž kursové rozdíly se při účetní závěrce zaúčtují rozvahově s použitím pasivního účtu pro oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků. V případě cenných papírů oceňovaných reálnou hodnotou se kursové rozdíly stávají součástí aktualizace reálné hodnoty, stejně se postupuje i při ocenění majetkových účastí ekvivalencí.

Příklad 6.4.3. Účtování o kursových rozdílech v okamžiku vypořádání pohledávek a závazků. Podnik nakoupil ze zahraničí DHM v pořizovací ceně 1000 EUR a zároveň odesílá k prodeji zboží evidované v ocenění 1 300 českých korun (CZK) s fakturou na 60 EUR. Předpokládejme pro zjednodušení, že není plátcem DPH. Kurs ke dni vzniku zmíněného závazku a pohledávky je 25 CZK/EUR. Kurs v době splatnosti faktury od dodavatele DHM je 24 CZK/EUR a kurs v době obdržení úhrady od odběratele zboží je 23 CZK/EUR. V předkontování jsou uplatněny složené účetní zápisy operací 4a), 4b) pro zápis kursového zisku v důsledku snížení hodnoty závazku (viz poznámka V2 v kapitole 3.3) a operací 5a), 5b) pro zachycení kursové ztráty při snížení hodnoty pohledávky (viz poznámka N4 v kapitole 3.2). Peněžní částky uvádíme v korunách, nákladové a výnosové účty značíme N, V. Po předkontování zobrazíme i vývoj v účtech, počáteční stav zásob zboží a bankovního účtu nespecifikujeme.

Operace	MD	D	Částka
1. Nákup DHM (faktura)	DHM	Dodavatelé	25 000
2. Vyskladnění zboží	N - Prodané zboží	Zboží	1 300
3. Prodej zboží (faktura)	Odběratelé	V - Tržby za zboží	1 500
4a) Úhrada závazku z bankovního účtu	Dodavatelé	Bankovní účet	24 000
4b) Kursový zisk	Dodavatelé	V -Kursové zisky	1 000
5a) Platba od odběratele na bankovní účet	Bankovní účet	Odběratelé	1 380
5b) Kursová ztráta	N - Kursové ztráty	Odběratelé	120

MD	DHM	D
1.	25 000	

MD	Zboží	D
	2.	1 300

MD	N - Prodané zboží	D
2.	1 300	

MD	Dodavatelé	D
4a)	24 000	1. 25 000
4b)	1 000	

MD	Odběratelé	D
3.	1 500	5a) 1 380
		5b) 120

MD	V - Tržby za zboží	D
	3.	1 500

MD	N - Kurs. ztráty	D
5b)	120	

MD	V - Kurs. zisky	D
	4b)	1 000

MD	Bankovní účet	D
5a)	1 380	4a) 24 000

Příklad 6.4.4. Účtování o kursových rozdílech u majetkových podílů.

Podnik má majetkovou účast v zahraničních společnostech ZZZ v hodnotě 1 000 000 EUR, jež byla na začátku roku 1 zaúčtována v kursu 25 CZK/EUR. K rozvahovému dni roku 1 se kurs změnil na hodnotu 23 CZK/EUR, k rozvahovému dni roku 2 došlo k nárůstu na 24 CZK/EUR. Uvedeme předkontování přeceňovacích operací s použitím závěrkových rozvahových účtů, zkratky PS, KS značí počáteční a konečný stav. Změny korunové hodnoty majetkových podílů k rozvahovému dni na konci let 1 a 2 jsou účtovány rozvahově s použitím pasivního účtu oceňovacích rozdílů. Kursové ztráty se tedy namísto v nákladech projeví snížením fondu oceňovacích rozdílů, kursové zisky naopak namísto výnosů navyšují zmíněný fond.

Operace	MD	D	Částka
1. PS maj. podílů na začátku roku 1	Majetkové podíly	PÚR	25 000 000
2a) Přecenění na konci roku 1	Oceňovací rozdíly	Majetkové podíly	2 000 000
2b) KS maj. podílů na konci roku 1	KÚR	Majetkové podíly	23 000 000
3. PS maj. podílů na začátku roku 2	Majetkové podíly	PÚR	23 000 000
4a) Přecenění na konci roku 2	Majetkové podíly	Oceňovací rozdíly	1 000 000
4b) KS maj. podílů na konci roku 2	KÚR	Majetkové podíly	24 000 000

7. REGULACE A HARMONIZACE ÚČETNICTVÍ

7.1. REGULACE ÚČETNICTVÍ

Účetní systémy v různých zemích se liší mírou regulace účetnictví profesními organizacemi a státem, jakož i dalšími znaky. Zmínit lze problematiku vztahu mezi účetní a daňovou legislativou nebo odlišnosti v rámci účetní praxe, například rozsah použití historických cen a s tím související stupeň zohlednění inflace, případně uplatnění opatrnosti ve smyslu zobrazování očekávaných nákladů a naopak nezobrazování nejistých budoucích výnosů.

Regulace účetnictví na národní úrovni má rozličné cíle a aspekty. Účetnictví je možné podřítit požadavkům daňového práva či žádat jeho primární zaměření na poskytnutí pravdivé a kompletní informace o finanční pozici a výkonnosti podniku. Regulovat lze běžné účetnictví, účetní výkazy nebo celý účetní proces, a to prostřednictvím státu nebo profesních institucí. Prakticky je regulace realizována pomocí právních norem, dobrovolně aplikovatelných doporučení ve formě účetních standardů nebo zásad dodržovaných na základě zvykového práva.

Regulace běžného účetnictví (kontinentální model) je založena na předepsání metodických postupů účtování s použitím účtových osnov rozpracovaných do různých úrovní podrobnosti. Účetní výkazy shrnují podklady z běžného účetnictví a jsou upraveny pouze formálně do podoby závazných nebo doporučených vzorů. Jsou považovány za službu orientovanou především na bankovní domy a ostatní věřitele podniků. Účetnictví reguluje stát právními normami, často je podřízeno daňovým zákonům a obchodnímu právu. Tento přístup je charakteristický pro většinu zemí kontinentální Evropy.

Zřejmou nevýhodou je nepružnost systému, každá změna musí projít legislativním procesem. Silný vliv národních předpisů oslabuje možnost mezinárodního srovnání účetních výkazů. Z toho důvodu se v poslední době přechází od obsáhlých zákonů k národním účetním standardům, to jest souborům přijímaných pravidel a předpokladů postupně se přibližujících celosvětově uznávaným mezinárodním standardům účetního výkaznictví. Národní standardy jsou vydávány mimo rámec zákona, lze je snadno průběžně aktualizovat. Na základě praxí ověřených postupů a zkušeností směřují účetnictví k věrnému zachycení hospodářské situace podniku.

Charakteristickým jevem podpořeným globalizací ekonomiky se stává oslabování legislativní regulace běžného účetnictví a posilování **regulace účetních výkazů** (anglosaský model), která je svěřena profesním institucím. Účetní výkazy jsou vyhotovovány s ohledem na požadavky jejich interních i externích uživatelů, původně zejména investorů na burzách. Mohou být ovlivněny neúčetní legislativou (obchodní zákoníky, zákony o cenných papírech aj.). Běžné účetnictví se odvíjí od požadavků kladených na účetní výkazy a je ponecháno na zvykovém právu případně slabě regulováno účetními standardy. To umožňuje pružně reagovat na potřeby uživatelů trhu. Jedná se o model charakteristický pro USA, kde je účetnictví založeno na uplatnění všeobecně uznávaných účetních zásad, kterým je věnována následující kapitola.

7.2. ÚČETNÍ ZÁSADY

Podnik je používaným účetním systémem popisován ve své činnosti a hodnocen ve svých výsledcích. Aby účetnictví mohlo plnit zmíněné úkoly, musí být podřízeno určitým konvencím, které se zformovaly postupným vývojem a více či méně se odrážejí v národní legislativě. Podle amerického pojetí se zmíněné konvence dělí na předpoklady, jejichž nedodržení by zásadním způsobem ovlivnilo kvalitu zobrazení reality v účetnictví, a na zásady, jež usměrňují zpracování účetních údajů. V literatuře se objevují různě obsáhlé seznamy účetních zásad bez jednoznačně určeného pořadí důležitosti. Uvedeme jedno z možných rozčlenění.

Základní předpoklady:

Zásada účetní jednotky: účetnictví se vztahuje k přesně vymezenému ekonomickému subjektu. V případě složitější struktury (např. koncern) se provádí konsolidace, která znamená vyhotovení účetních výkazů nejen zvlášť za každou jednotku, ale i za jejich celek s vyloučením majetkových podílů, pohledávek a závazků mezi podniky ve skupině a zisků a ztrát z transakcí uvnitř skupiny.

Zásada neomezené doby trvání podniku: účetnictví se vede takovým způsobem, jakoby podnik měl existovat po neomezenou dobu, nepředpokládá se možnost zkrachování či jiného ukončení činnosti. To se projevuje ve finančních částkách vykazovaných aktiv, pasiv, nákladů a výnosů, například u způsobu ocenění majetku, který nebere ohled na možné ztráty při nuceném odprodeji.

Zásada oceňování peněžní jednotkou: účetnictví eviduje pouze hospodářské operace ocenitelné penězi, jinak by nebylo možné počítat výsledek hospodaření. Správné ocenění majetku a závazků je klíčovým problémem účetnictví a u mnohých položek není dosud uspokojivě řešeno. Dalším nedostatkem je, že různé země používají různé měny a rovněž v rámci jednoho státu se může peněžní jednotka a její kupní síla v průběhu času měnit.

Zásada periodicity: výsledek hospodaření se zjišťuje a účetní výkazy se vyhotovují pravidelně v určitých periodách. Základní periodou je 12 kalendářních měsíců (hospodářský rok).

Zásady charakterizující způsob zobrazování hospodářských operací:

Zásada věrného a poctivého zobrazení skutečnosti (true and fair view): účetnictví má podávat věrný a poctivý obraz o finanční pozici a finanční výkonnosti podniku, to jest zachytit skutečný stav metodami, které to nejlépe umožňují. Účetní výkazy se mají vyhotovit výhradně na základě požadavků a principů účetnictví, údaje v nich by neměly být deformovány například daňovými a jinými hledisky.

Zásada úplnosti: účtuje se o všech ocenitelných hospodářských aktivitách v podniku, přičemž se zapisují veškeré jejich důsledky.

Zásada objektivit: hospodářské operace se zaúčtují až poté, co byly objektivně zjištěny, neboť účetnictví má být průkazné, nezaujaté a založené na ověřitelných faktech.

Zásada duality: každá hospodářská operace se v účetnictví projeví dvěma důsledky, ty ovlivní dvě rozvahové položky nebo jednu rozvahovou a jednu výsledkovou položku. Jedná se o princip podvojnosti popsany v kapitole 4.2.

Zásada opatrnosti: nejisté nebo očekávané ztráty (náklady) do účetnictví zahrnujeme, nejisté a očekávané zisky (výnosy) nikoli. Tímto způsobem se zhoršuje vykázaný hospodářský výsledek podniku a snižuje daňový základ, což je v souladu se strategií dlouhodobého udržení. Snažíme se, aby aktiva a výnosy nebyly nadhodnoceny a naopak závazky případně náklady podhodnoceny. Rozsah uplatnění této zásady musí být důsledně právně ošetřen, aby nedocházelo k úmyslnému a rozsáhlému znevěrohodnění údajů v účetní závěrce.

Zásady charakterizující vlastnosti údajů v účetních výkazech:

Zásada historického účetnictví: upřednostňuje se oceňování majetku a závazků v historických cenách. Jejich aplikace však není vhodná ve vysoce inflačním prostředí.

Zásada stability peněžní jednotky: nepředpokládá se inflace, neprovádějí se úpravy účetních výkazů z důvodu měnící se kupní síly peněžní jednotky. Dodržení této zásady je ovšem nereálné v zemích s vysokou inflací, které jsou nuceny účetní výkazy patřičně modifikovat.

Zásada věcné a časové souvislosti: za účetní období vykazujeme jenom aktiva, pasiva, náklady a výnosy, které s ním věcně a časově souvisejí.

Zásada srovnatelnosti: informace z účetních výkazů mají být srovnatelné v rámci jednotlivých podniků, hospodářských odvětví i zemí.

Zásada konzistence: metody oceňování i způsoby účtování hospodářských operací a sestavování účetních výkazů v podniku by se neměly měnit uvnitř účetních období ani mezi nimi za účelem zajištění srovnatelnosti v čase. Případnou změnu je třeba komentovat v příloze účetní závěrky.

Zásada přednosti obsahu před formou: hospodářské operace je nutno v účetnictví zaznamenat v souladu s jejich obsahem a ekonomickou podstatou, nikoli přednostně podle předepsané právní formy. Informace z účetnictví mají být srozumitelné a použitelné pro podnikatelské rozhodování.

Zásada průmyslových zvyklostí: podnik může dát v účetním výkaznictví přednost zvyklostem svého odvětví před všeobecnou praxí.

Zásada podstatnosti: na samostatných řádcích v účetních výkazech se uvádějí pouze podstatné položky aktiv, pasiv, nákladů a výnosů, to jest takové, jejichž vynechání by vedlo ke zkreslení názoru na majetkovou a finanční situaci podniku.

Zásada ceny a užítu: podnik by měl zvážit prospěch informací z účetnictví vzhledem k ceně jejich zveřejnění a zabezpečení. Lze zmínit výzkum v roce 1980 v USA, při kterém bylo zjištěno, že náklady spojené s přepočítáváním údajů v účetních výkazech vzhledem k inflaci převýšily užitek z jejich zveřejňování.

Zásady charakterizující odvození výsledku hospodaření:

Zásada akruálnosti: při účtování výsledkových hospodářských operací se vychází z příčinných transakcí (nákladů, výnosů). Pohyb peněz je zpravidla jejich pozdějším důsledkem. Hospodářská operace se účtuje v době, kdy nastal náklad či výnos, nečeká se na budoucí související finanční toky. Výsledek hospodaření je rozdílem výnosů a nákladů, nikoli rozdílem peněžních příjmů a výdajů. Naopak neakruální pojetí zachycuje prvotně následkové transakce, tedy příjmy a výdaje. Název pochází z latinského slovesa *accrescere* = dorůstat.

Zásada uznání výnosů: je třeba správně určit okamžik realizace výnosu, aby byl zpeněžitelný a aby podnik měl splněné související povinnosti (například odeslání dodávky s fakturou pro výnos, který se účtuje se vznikem pohledávky vůči odběrateli).

Zásada přiřazování nákladů k výnosům: k výnosům daného období se přiřadí veškeré náklady vynaložené na jejich vznik, to znamená, že příslušné náklady se vykazují ve stejném období jako s nimi svázaný výnos. V případě výnosů z prodeje podnikové produkce jsou odpovídající náklady vytvořeny souhrnem opatřovacích cen spotřebovaných aktiv při tvorbě produktů a nákladových položek v daném období těmto produktům přímo nepřiraditelných.

Zásada periodické alokace: náklady lze rozpouštět do více účetních období, je-li to oprávněné jejich povahou (například odpisy dlouhodobého hmotného nebo nehmotného majetku postupně snižující jeho hodnotu v důsledku stárnutí).

Poznámka Z1. Aplikace jednotlivých účetních zásad je ovlivněna legislativou a též zkušenostmi a subjektivním přístupem účtujících podniků. **Zásada věrného a poctivého zobrazení skutečnosti** vyjadřuje základní úkol účetnictví, proto by měla být nadřazena všem ostatním. Z toho důvodu bývá například možnost použití zásady opatrnosti zákonem omezena, připomeňme nepovolené ocenění zásob metodou LIFO zmíněné v kapitole 6.2.

Poznámka Z2. Při **uplatnění zásady opatrnosti** vznikají **tiché rezervy**, jež netvoří samostatnou položku v rozvaze, ale vznikají umělým navýšením nákladů před jejím sestavením, a to nejčastěji v důsledku podhodnocení vykazovaných aktiv. Můžeme zmínit princip nejnižší ceny v poznámce C1 v kapitole 6.2. Příčinou vzniku tichých rezerv je též tvorba zrychlených odpisů dlouhodobého hmotného či nehmotného majetku (viz poznámky A1 v kapitole 2.2 a N2 v kapitole 3.2). V tomto případě odpisované částky klesají v čase, a tedy v počátečních letech snižujeme hodnotu majetku výrazněji, než odpovídá skutečnému opotřebení a stárnutí.

Poznámka Z3. **Zásada přiřazování nákladů k výnosům** je v tuzemské legislativě pro výrobní podniky ošetřena pomocí účtů **změna stavu výrobků** či nedokončené výroby, o kterých bylo pojednáno v poznámkách V3, V4 v kapitole 3.3.

Poznámka Z4. **Periodická alokace** se v rámci českých předpisů dá uplatnit rovněž použitím účtů **náklady příštích období** v rámci časového rozlišení, které bylo vyloženo v kapitole 2.4. Náklady související s předplacenými službami lze rozpustit do jednoho nebo více období čerpání služby. Zároveň je tím dodržena **zásada věcné a časové souvislosti**.

7.3. EVROPSKÉ ÚČETNÍ SMĚRNICE

Nejvýznamnějším rysem současného vývoje světové ekonomiky je mezinárodní integrace. Přes hranice států proudí nejen toky zboží a kapitálu, ale i ekonomické informace. Jedním z jejich důležitých zdrojů jsou výkazy finančního účetnictví včetně souvisejících příloh, poznámek a komentářů. V nynější době proto nabývá na významu snaha o sbližování rozdílů mezi účetními systémy jednotlivých zemí neboli **harmonizace účetnictví**. Cílem je zajištění srovnatelnosti a obecné srozumitelnosti účetních výkazů, což by v konečném důsledku mělo vést k vytvoření jednotného světového účetnictví. Harmonizace probíhá v rámci rozličných společenství zemí, například Evropské unie. Na celosvětové úrovni představují základ harmonizačních procesů dva ucelené soubory nadnárodně uznávaných účetních zásad, koncepcí a standardních řešení, a to Mezinárodní standardy účetního výkaznictví **IFRS** (International Financial Reporting Standards) a americká účetní pravidla známá pod zkratkou **US GAAP** (Generally Accepted Accounting Principles).

Evropské hospodářské společenství založené v roce 1957, to jest dnešní **Evropská unie** (EU), vydává **směrnice** (direktivy) za účelem sjednocování právních systémů svých členských zemí. Direktivy nemají charakter mezinárodního práva, ale realizují se prostřednictvím národních úprav legislativy. Účetnictví se původně týkaly tři z nich, konkrétně čtvrtá, sedmá a osmá směrnice. Direktivy EU nejsou rozpracovány až do úrovně účetních standardů takovým způsobem jako soubory IFRS a US GAAP. Světové burzy cenných papírů vyžadují účetní výkazy vypracované podle těchto všeobecně uznávaných standardů, proto Evropský parlament a Rada Evropské unie vydaly nařízení, podle něhož od roku 2005 společnosti, jejichž cenné papíry jsou obchodovány na trzích EU, zhotovují účetní výkazy podle standardů IFRS. Zároveň je doporučováno členským státům unie a přidruženým zemím, aby do svých národních legislativ zabudovaly vybraná řešení shodná s metodikou IFRS, což ovšem je dlouhodobý a nákladný proces.

Čtvrtá směrnice (78/660/EEC) vydaná v roce 1978 obsahuje ustanovení k formě účetních výkazů, obsahu jejich položek, oceňovacím pravidlům, obsahu přílohy, zveřejňování a ověřování účetních výkazů a výroční zprávě podniku. Je výchozím dokumentem k harmonizaci evropského účetnictví, které má být založeno na všeobecně uznávaných účetních zásadách označovaných zde jako obecné principy. V této směrnici se střetávají koncepce účetních systémů zmíněné v kapitole 7.1, a to kontinentální model a anglosaský model zastoupený především Velkou Británií. Čtvrtá direktiva obsahuje právo volby, tedy různá variantní řešení, z nichž si mohou vybrat členské státy EU nebo přímo jejich podniky. To ale omezuje srovnatelnost účetního výkaznictví a zpomaluje proces sjednocení evropského účetnictví.

Sedmá směrnice (83/349/EEC) z roku 1983 se zabývá účetnictvím skupin podniků, pro které se vyhotovují konsolidované účetní výkazy. Znamená to, že mateřský podnik sestavuje výkazy nejen sám za sebe, ale i za celou skupinu, jak bylo zmíněno v zásadě účetní jednotky. Vzhledem ke skutečnosti, že se tato direktiva týká nadnárodních společností, je v ní omezeno právo volby. **Osmá směrnice** (84/253/EEC) z roku 1984 je věnována auditu účetních výkazů. Stanovuje mimo jiné podmínky pro získání kvalifikace k výkonu auditorské profese a k jejímu mezinárodnímu uznání.

K uvedeným direktivám byly postupně vydány rozšiřující dokumenty, směrnice 86/635/EEC pro účetní výkazy bank a ostatních finančních institucí (1986), směrnice 91/674/EEC pro účetní výkazy pojišťoven (1991) a další, zmínit lze též novelu, která reaguje na zavedení Eura (1999). Existující direktivy jsou v průběhu let podrobovány procesu **aktualizace** a nahrazování novými dokumenty. Osmá směrnice byla roku 2006 aktualizována direktivou 2006/43/EC, čtvrtá a sedmá směrnice byly v roce 2013 nahrazeny direktivou 2013/34/EU. Seznam základních direktiv EU vztahujících se k účetnictví s originálními názvy v angličtině je obsahem přílohy 7. Lze je nalézt v Úředním věstníku Evropské unie, viz například zdroj [45] obsahující anglickou i českou verzi tohoto periodika.

7.4. MEZINÁRODNÍ STANDARDY IAS/IFRS

V roce 1973 byl v Londýně založen **Výbor pro mezinárodní účetní standardy** (The International Accounting Standards Committee – IASC) na základě dohody profesních účetních institucí několika vyspělých zemí (Austrálie, Kanada, Francie, Německo, Japonsko, Mexiko, Nizozemí, Velká Británie, Irsko, USA) s cílem vypracovat celosvětově uznávaný soubor účetních pravidel. Významným mezníkem ve vývoji standardů byl konec devadesátých let. Tehdy IASC uzavřel dohodu s Mezinárodní organizací komisí pro cenné papíry (The International Organization of Securities Commissions – IOSCO) o tom, že standardy budou doporučovány pro vyhotovení účetních výkazů podnikům obchodujícím cenné papíry na mezinárodních burzách. V návaznosti na to se po roce 2000 reformovala struktura Výboru do podoby nadace (IFRS Foundation), na jejímž financování se podílejí účetní firmy, soukromé finanční instituce, průmyslové podniky a další subjekty. Řídícím orgánem je Správní výbor (Trustees), jehož členové reprezentují rozličná geografická a firemní prostředí a odpovídají za rozpočet nadace. Výkonným orgánem je **Rada pro tvorbu účetních standardů** (International Accounting Standards Board – IASB).

Výbor původně vydával Mezinárodní účetní standardy (International Accounting Standards – IAS), po organizačních změnách je prostřednictvím Rady publikována nová řada pod názvem **Mezinárodní standardy účetního výkaznictví** (International Financial Reporting Standards – IFRS). Po úvodní části vymezující účel IFRS, související orgány a jejich práci jsou uvedeny cíle při tvorbě účetních standardů, to jest vytvářet kvalitní, srozumitelný systém a prosazovat jeho celosvětové využití. Následuje koncepční rámec pro sestavování a předkládání účetních výkazů, vlastní standardy (řady IAS a IFRS) a jejich interpretace s návody k řešení nejasných případů. Pravidla pro jednotnou aplikaci IAS/IFRS v případě sporných otázek tvoří Výbor pro interpretaci mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS Interpretations Committee). Pravidelně se vydává aktualizovaná verze standardů.

Koncepční rámec je ideovou základnou pro sestavování účetních výkazů takovým způsobem, aby poskytovaly srozumitelné, objektivní a pravdivé informace o finanční pozici podniku, o jeho výkonnosti a o změnách ve finanční pozici. Pojednává o cílech účetních výkazů, předpokladech pro jejich sestavení, o prvcích výkazů a jejich ocenění. **Finanční pozice** je podle něj ovlivněna strukturou aktiv a pasiv, likviditou podniku, tedy schopností hradit závazky v blízké budoucnosti, a solventností neboli dlouhodobou schopností podniku hradit závazky k datu splatnosti. Zdrojem informací o finanční pozici je rozvaha (balance sheet). **Aktiva** (assets) jsou charakterizována jako

podnikem na základě minulých událostí získané a v plném rozsahu kontrolované prostředky, od nichž se očekává příliv ocenitelného užitku. **Závazky** (liabilities) jsou povinnosti, které rovněž na základě minulých událostí budou znamenat odliv užitku z podniku. Lze mezi ně počítat i rezervy. **Vlastní kapitál** (equity) je tvořen rozdílem aktiv a závazků.

Výkonnost podniku je posuzována především dosahováním zisku, jakož i efektivností za tím účelem vynaložených ekonomických zdrojů. Informaci o ní poskytuje výsledovka (profit and loss statement) neboli přehled nákladů a výnosů za účetní období. **Výsledek hospodaření** je pojímán jako rozdíl celkových dosažených výnosů (income) a uplatněných nákladů (expenses). Výnosy představují zvýšení ekonomického prospěchu podniku za účetní období v důsledku přírůstků aktiv nebo ve vybraných případech úbytků závazků. Uplatněné náklady jsou úbytky aktiv spojené s činností podniku a s mimořádnými událostmi, některé přírůstky závazků, případně hypotetické náklady vznikající například při kursových ztrátách. **Změny ve finanční pozici** ukazuje **přehled o peněžních tocích** (cash flow), jenž podává informace o schopnosti podniku generovat peněžní prostředky a též o způsobu jejich užití.

Standardy se skládají z úvodu se stručným shrnutím následujícího obsahu, pojednání o cílech a rozsahu působnosti standardu, dále obsahují definice a pravidla pro rozpoznání pojednáváných prvků a transakcí v účetnictví, jejich následné ocenění a zveřejnění v účetní závěrce. Připojeny jsou dodatky s ilustračními příklady a s poznámkami k aplikaci standardu, zdůvodněním jeho závěrů a přehledem změn provedených od posledního vydání. Předností standardů IAS/IFRS je řešení jednotlivých účetních témat na bázi obecných principů, nikoli na bázi stále se rozšiřujících detailních předpisů. Starší standardy jsou průběžně revidovány, některé rušeny a nahrazovány jinými. Seznam standardů IAS/IFRS uvedených v příloze dokumentu [37] a později vydaných standardů IFRS je obsahem přílohy 8 našeho textu.

7.5. AMERICKÉ ÚČETNÍ STANDARDY

Nejúplnější soubor doporučení týkajících se účetních výkazů existuje ve Spojených státech amerických. Regulace účetnictví je tam prováděna od roku 1934, kdy jí byla pověřena nejvyšší burzovní instituce v USA (Securities and Exchange Commission – SEC). Vycházela z požadavků newyorské burzy a příslušná pravidla byla v krátké době uznána rovněž na ostatních světových burzách. Dnes jsou důležitým podkladem procesu celosvětové harmonizace účetnictví. V roce 1973 delegovala SEC pravomoc tvorby účetních standardů na orgán zvaný **Rada pro standardy finančního účetnictví** (Financial Accounting Standards Board – FASB). To je profesní instituce spolupracující s významnými účetními, auditorskými a právními firmami. Financování a dohled nad tvorbou standardů zajišťuje nadace (Financial Accounting Foundation – FAF) se správním výborem (Board of Trustees). Rady FASB a IASB usilují o sblížení svých předpisů za účelem zajištění plné kompatibility účetních výkazů vyhotovených podle jedné či druhé sady standardů. Cesta ke splnění tohoto úkolu spočívá ve vyvíjení vysoce kvalitních společných standardů.

Americká regulace je založena na zevšeobecňování postupů vyvinutých a ověřených praxí. Vznikly **všeobecně uznávané účetní zásady** GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) skládající se ze tří úrovní. Nejvýše stojí **fundamentální postuláty** neboli kolekce předpokladů a

principů zmíněných v kapitole 7.2. Druhou úrovní je **koncepční rámec** reprezentující teoretický základ účetního výkaznictví rozpracovaný do řady obecných konceptů (Statements of Financial Accounting Concepts – SFAC), jež jsou vydávány od roku 1978 a jsou postupně aktualizovány. Určují cíle účetních výkazů, základní prvky (aktiva, závazky, vlastní kapitál, náklady, výnosy, zisk, ztráta), jejich oceňování a zásady zveřejňování ve výkazech. V konceptech, jejichž seznam ve stavu z roku 2014 najdeme v příloze 9, je zakomponována většina fundamentálních postulátů.

Koncepty SFAC jsou obecným východiskem, na jehož základě jsou vypracovávány konkrétní **účetní standardy** (Statements of Financial Accounting Standards – SFAS), které reprezentují poslední a nejpodrobnější úroveň regulace účetnictví. Obsahují doporučené postupy, a to obvykle s volbou z více variant. Stejně jako později zavedené standardy IAS/IFRS nepředstavují uzavřený soubor, nýbrž reagují na nově vznikající požadavky na účetní systém. Z aktuálních problémů je možné zmínit například oblast eliminace investičních rizik prostřednictvím zajišťovacích derivátů a zabudování odhadu těchto rizik do účetních výkazů nebo příloh k nim. Zmíněné standardy doplňují předpisy týkající se jejich interpretace a technické věstníky s návody pro orientaci ve standardech a dalších dokumentech.

Podle US GAAP je hlavním cílem účetního výkaznictví produkce informací potřebných pro ekonomická rozhodnutí externích uživatelů, zejména údajů pro predikci budoucích finančních toků a s tím souvisejících údajů o struktuře a změnách aktiv a závazků. V rozvaze se zobrazují aktiva, závazky a vlastní kapitál, ve výsledovce výnosy a k nim uplatněné náklady. Doplnkovým dokumentem je výkaz o změnách vlastního kapitálu zaznamenávající kapitálové vklady a výběry ze strany vlastníků podniku a ostatní úpravy této účetní položky včetně nákladových ztrát (losses) a výnosových zisků (gains).

7.6. REGULACE ÚČETNICTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Regulátorem účetnictví v České republice je **Ministerstvo financí**. Při zpracovávání projektů rozvoje účetnictví vychází z doporučení nadnárodních organizací, zejména Evropské komise a Světové banky. Základem české účetní legislativy je Zákon č. 563/1991 Sb. o účetnictví ve znění pozdějších předpisů společný všem typům účetních jednotek. Doplnuje ho soubor prováděcích vyhlášek a české účetní standardy zohledňující specifika různých účetních jednotek (podnikatelé účtující v soustavě podvojného účetnictví, banky a jiné finanční instituce, pojišťovny a účetní jednotky, jejichž hlavním předmětem činnosti není podnikání). Předpisy v sobě zahrnují většinu účetních zásad z kapitoly 7.2. Nařizují používat podvojný účetnictví právnickým osobám a fyzickým osobám, které splňují zákonem uvedenou definici účetní jednotky.

Zákon č. 563/1991 Sb., jenž je východiskem pro obsah předcházejících kapitol 1-6, vymezuje pojem účetní jednotky a účetního roku. Předmětem účetnictví je účtování o aktivech, pasivech, nákladech, výnosech a výsledku hospodaření. Zákon řeší problematiku vedení účetnictví v plném a zjednodušeném rozsahu. Pojednává o účetních dokladech, zápisech a knihách, věnuje se účetní závěrce, jejímu ověření, zveřejnění a konsolidaci. Dále stanovuje oceňovací postupy, upravuje problematiku inventarizace majetku a závazků a archivace účetních záznamů.

Vyhlášky pro konkrétní typy účetních jednotek vycházejí z vymezení rozsahu účetní závěrky, tedy výstupů z účetnictví. Odtud se odvíjejí ostatní ustanovení ve shodě s pojetím uplatňovaným v mezinárodním účetnictví. Regulace běžného účtování je slabší v tom, že jsou vydávány pouze směrné účtové osnovy na úrovni účtových tříd a skupin, nikoli ve formě seznamů konkrétních syntetických účtů. Ty si podnik vytváří sám jako svůj účtový rozvrh. Přináší to větší pravomoci, ale i odpovědnost pro účetní jednotky. Vyhlášky dále obsahují formáty účetních výkazů, rozvahy a výsledovky, a rozpracovávají obsahové vymezení jejich položek. Základem předcházejících kapitol je **Vyhláška č. 500/2002 Sb.** (viz [23]), zvaná krátce Prováděcí vyhláška k podvojnému účetnictví. Vzory rozvahy a výsledovky a směrná účtová osnova z této vyhlášky jsou obsahem příloh 1, 2, 3 a 5.

České účetní standardy jsou v platnosti od 1.1.2004. Řeší různé tematické okruhy z oblasti podvojného účetnictví. Seznam účetních standardů pro podnikatele ve stavu z roku 2014 najdeme v příloze 10. Podniky emitující cenné papíry přijaté k obchodování na evropském regulovaném trhu mají povinnost sestavovat účetní výkazy a výroční zprávy podle standardů IFRS v souladu s úpravami podle nařízení orgánů Evropské unie (viz [36], [37]). Účetní jednotky, jejichž cenné papíry jsou registrovány na mimoevropských burzách, předkládají těmto burzám účetní závěrku buď podle US GAAP nebo podle IFRS. Pro účely výpočtu základu daně z příjmů vycházejí z české účetní a daňové legislativy.

Na závěr se stručně zmíníme o daňové soustavě v České republice, která definuje dva typy daní. **Nepřímé daně** jsou státem nařízenými přírážkami k ceně vybraných druhů zboží a služeb. Radíme mezi ně spotřební daň a daň z přidané hodnoty (DPH). **Spotřební daň** se týká vybraných produktů, které jsou dobře prodejné, přestože mohou ohrozit životní prostředí či zdraví obyvatel (například pohonné hmoty, alkohol, tabákové výrobky). Správu daní vykonávají celní orgány. **DPH** zmíněná v poznámkách P4 v kapitole 2.3 a N3 v kapitole 3.2 a dále v příkladech 4.3.1 a 4.3.2 v kapitole 4.3 je nepřímou daní univerzálního typu. Až na zákonem stanovené výjimky se týká všeho zboží, nemovitostí a služeb, přičemž pod pojmem zboží rozumějí předpisy movité věci, elektřinu, plyn, teplo, vodu. Správou DPH jsou pověřeny finanční úřady, při dovozu zboží celní úřad. Nepřímé daně se určí procentní sazbou ze základu definovaného zákonem. Spotřební daň se započítává do základu pro výpočet DPH. Zdaňovacím obdobím obou daní je jeden měsíc.

Přímé daně zahrnují zejména **daň z příjmů**. Základem pro výpočet je výsledek hospodaření zjištěný podle české účetní legislativy. Ten se upraví o částky, které nelze podle zákona o daních z příjmů zahrnout do nákladů, o výnosy osvobozené od daně a odčitatelné položky. Základ daně se poté násobí stanovenou procentní sazbou. Zdaňovacím obdobím je jeden rok, správcem daně jsou finanční úřady. Ostatní přímé daně se týkají různých oblastí lidské činnosti považovaných národní legislativou za předmět zdanění. Jako příklad lze uvést silniční daň a daň z nemovitostí. Přímé daně jsou pro podnik účetním nákladem.

Poznámka D1. Kromě daní odvádějí podniky **příspěvky na pojištění zaměstnanců**, to znamená pojistné na sociální zabezpečení (důchodové a nemocenské pojištění) a pojistné na zdravotní pojištění. Také tyto částky vstupují do účetních nákladů podniku.